

ROZBOR PTOLEMAIOVY OSMÉ MAPY ASIE.

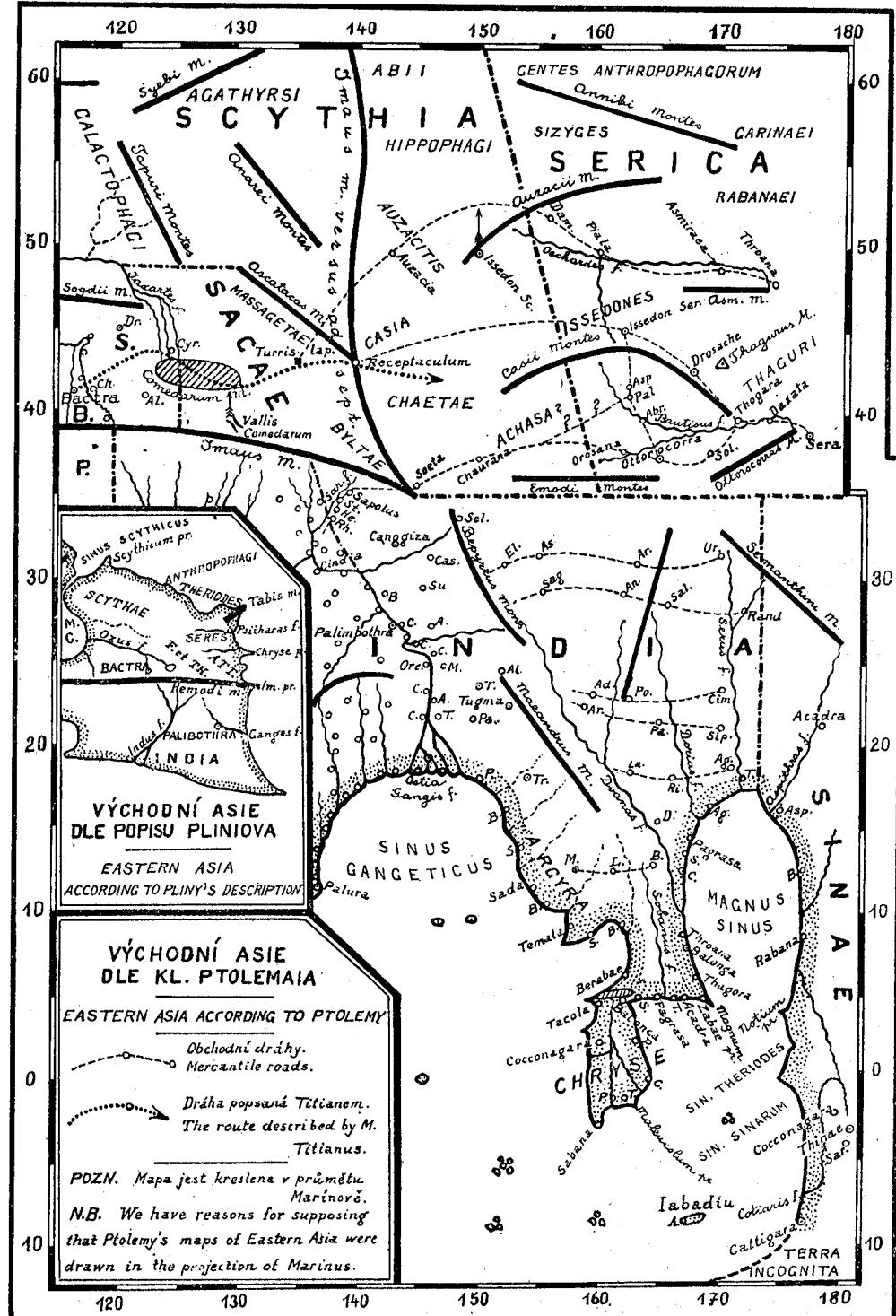
NAPSAL

A. W U R M.

V CHOTĚBOŘI 1926.

Nákladem vlastním. — Tiskem B. Stýbla v Praze.

Kritikou these titianovské (str. 11. a násł.) a důkazem dvou nejdůležitějších předloh Ptolemaiovy mapy Sériky a Skythie za Imaem (str. 13.) odkrývá přítomné pojednání hlavní kořen obtíží, o něž se tříštily dosavadní snahy o její řešení; výtěžkem rozboru jest neočekávané zjednodušení problému, jež uvolňuje cestu k pravděpodobnému určení identity většiny prvků mapy (str. 19.). Studium jednak kartografické sítě, užité Marínem k popisu dráhy poslů Titianových, jednak »exotických« členů jihoasijského periplu a východního okraje Sériky vedlo k úvaze o podstatě a vývoji zeměpisného díla Marína; příspěvky k přezkoumání nesnadne této otázky ukládám v Poznámkách (str. 23.). Rostoucímu zájmu ciziny o otázky ptolemajovské vyhovuje připojené Summary (str. 34.).

A. W.

Ptolemaiův popis země Saků, Skythie za Imaem a Sériky.

(Překlad podle textu WILBERGOVA s použitím kritického apparátu.)

(Z knihy VI):

(Z kapitoly 11):

Královské sídlo Baktra 116° d, 41° š.

(Z kapitoly 12):

Sogdiané hraničí na severu rovněž se Skythii až k ohbí [Jaxartu] v bodě 120° d, $48\frac{1}{2}^{\circ}$ š; na východě se zemí Saků podél řeky Jaxartu mezi uvedeným bodem a pramenem, jehož poloha 125° d, 43° š, a dle spojnice pramene Jaxartu a bodu 125° d, $38\frac{1}{2}^{\circ}$ š.

Jiné dvě [řeky] ústí do Jaxartu, s nímž pramení se v téže vysočině (sluje vysocinou Komédu); jedna z nich sluje Dymos; její pramen 124° d, 43° š, ústí do Jaxartu 123° d, 47° š; druhá Askatas, jejíž pramen 123° d, 43° š, ústí do Jaxartu 121° d, $47\frac{1}{2}^{\circ}$ š.

Kapitola 13: Země Saků (Sakai). Mapa Asie VII.

Země Saků hraničí na západě, jak vyloženo, s východním bokem Sogdianů; na severu se Skythii zeměpisnou rovnoběžkou mezi ohbím Jaxartu a bodem 130° d, 49° š; na východě rovněž se Skythii přímkou, jež, vycházejíc z tohoto bodu, sleduje dále pohoří Askatakas až k »stanici [hormétérion] v pohoří Imau, kterou procházejí obchodníci na cestě do Séry«, v poloze 140° d, 43° š, pak »horstvem k severu směrujícím« až k bodu 145° d, 35° š; na jihu vlastním pohořím Imaem podél spojnice naznačených bodů.

V zemi Saků jest: 1. uvedená vysocina Komédu; do ní vstupuje se směrem od Sogdiany v bodě 125° d, 43° š; v ní »údolí Komédu« 130° d, 39° š; 2. t. zv. kamenná věž v poloze 135° d, 43° š. Zemi Saků drží kočovníci nemající měst a přebývající v lesích a jeskyních. Oni, kteří sídlí podél Jaxartu, slují Karataia Komaroi; nad celou vysočinou Komédaia; podél Askataku Massagetai; uprostřed Grynaioi Skythai a Toorai, pod nimi podél pohoří Imau Byltai.

(Z kapitoly 14):

Skythie před Imaem jest ohrazena . . . na východě po hřítm »Imaem směrujícím k severu« podél přímky skoro meridionální od řečené stanice [hormétérion] až po zemi neprozkoumanou . . .

Kapitola 15: Skythie za Imaem. Mapa Asie VIII.

Skythie za Imaem hraničí na západě s Přední Skythií a zemí Saků po celé délce »horské odnože k severu směřující«; na severu s neprozkoumanou zemí, na východě se Sérikou podle přímky, jejíž koncové body 150° d., 63° š a 160° d., 35° š; na jihu s částí Indie za Gangem podle zeměpisné rovnoběžky spojující naznačené body.

V této oblasti leží západní část hor Auzakijských s koncovým bodem 149° d., 49° š; západní část hor t. zv. Kasijských, jichž koncové body 152° d., 41° š a 162° d., 44° š; rovněž západní část Emódů s koncovým bodem 153° d., 36° š.

V Auzakijských horách pramen řeky Oichardu v bodě 153° d., 51° š.

Sever Skythie za Imaem drží Abioi Skythai, pod nimi Hippofagoi Skythai, níže šíří se země Auzakitis, a pod ní vedle jmenované stanice [hormétérion] země Kasia; pod ní Chaitai Skythai, potom země Achasa a pod ní podél hor Emódských Chauranai o i Skythai.

Města jsou v této oblasti: Auzakia 144° d., $49\frac{2}{3}^{\circ}$ š; Issédón Skythiké 150° d., $48\frac{1}{2}^{\circ}$ š; Chaurana 150° d., $37\frac{1}{4}^{\circ}$ š; Soita 145° d., $35\frac{1}{3}^{\circ}$ š.

Kapitola 16: Sériké. Mapa Asie VIII.

Sériké hraničí na západě se Skythií za Imaem podél popsané čáry; na severu s neprozkoumanou zemí podél thulské rovnoběžky; na východě rovněž s neprozkoumanou zemí poledníkovou čarou mezi koncovými body 180° d., 63° š a 180° d., 35° š; na jihu jednak se zbývající části Indie za Gangem podél téže rovnoběžky až k bodu 173° d., 35° š; jednak se zemí Sinu přímkou prodlouženou až k uvedenému bodu na hranici země neprozkoumané.

Hory prostupují Sérikou: t. zv. Annibské mezi koncovými body 153° d., 60° š a 171° d., 50° š; východní část Auzakijských až k bodu 165° d., 54° š; hory Asmirajské s krajními body 167° d., $47\frac{1}{2}^{\circ}$ š; 174° d., $47\frac{1}{2}^{\circ}$ š; východní část Kasijských s koncovými body 162° d., 44° š, a 171° d., 40° š; horská skupina Thagurská, jejíž střed 170° d., 43° š; východní část Emódů t. zv. sérských k bodu 165° d., 36° š; pohoří zvané Ottorokorra s koncovými body 169° d., 36° š a 176° d., 39° š.

Velkou částí Sériký protékají hlavně dvě řeky, předně Oichardés, jehož pramen v Auzakijských horách byl uveden; pramen v Asmirajských horách 174° d., $47\frac{1}{2}^{\circ}$ š; větev [= přítok] směrem ke Kasijským horám odděluje se v bodě 160° d., $49\frac{1}{2}^{\circ}$ š, a v nich se pramení v bodě 161° d., $44\frac{1}{4}^{\circ}$ š. Zadruhé řeka zvaná Bautisos; její pramen v Kasijských horách 160° d., 43° š; pramen v horách Ottorokorrských 176° d., 39° š; větev k Emódům směřující odděluje se 168° d., 39° š; její pramen v týchž horách 160° d., 37° š.

Nejzazší sever Sériký obývají a) kmény Antrópopafagi, pod nimi kmén Annibů nad horami stejného jména; mezi témoto a Auzakijskými horami kmén Sizges, pod nimiž Damnai, pak Pialai až k řece Oichardu, a pod ní stejnojmenní Oichardai; b) v druhé řadě, východně od Annibů, Garinai a Rabanai, pod těmito země Asmiria nad stejnojmennými horami; c) pod nimi všemi až ke Kasijským horám velký kmén Issédones a východně od stejnojmenné horské skupiny, a pod Issédony Aspakařai; pod nimi dále Bautais a nejdále na jihu podél hor Emódských a Sérských Ottorokorrů.

Tato m
160° d., 49 $\frac{2}{3}$ °
Issédón
saché
171 $\frac{1}{3}$ ° d., 3
39 $\frac{2}{3}$ ° š; O
Solana

Světov
složitý. Sá
vzniká má
pramenů v
fakt postu
poučer v r
nikterak je
vždy s úsp
mnémata»
vody vážen
method pra
jej k proni
mapu takt
rých oblas
opatřeným

Jest j
stavby, po
podmín
tivní obraz
pojednání
k dokresle
pro někter
a priori p
zeměpis o
legomena
Marinova
zpracovan
opatřené (c
mapy Zad

I. Vše
o zemích,
čerpávajíc
DETLEF
ným citáte
tím se rád
kompilace
obraz »ze
Agrippova
místech p
autorový

Tato města uvádějí se v Sérice: *Damna* 156° d., $51\frac{2}{3}^{\circ}$ š; *Piala* 160° d., $49\frac{2}{3}^{\circ}$ š; *Asmiraia* 170° d., $48\frac{1}{3}^{\circ}$ š; *Throana* $174\frac{2}{3}^{\circ}$ d., $47\frac{2}{3}^{\circ}$ š; *Issédón* Séríké 162° d., 45° š; *Aspakara* $162\frac{1}{2}^{\circ}$ d., $41\frac{2}{3}^{\circ}$ š; *Drosaché* $167\frac{2}{3}^{\circ}$ d., $42\frac{1}{2}^{\circ}$ š; *Paliana* $162\frac{1}{2}^{\circ}$ d., 41° š; *Thogara* $171\frac{1}{3}^{\circ}$ d., $39\frac{2}{3}^{\circ}$ š; *Abragana* $163\frac{1}{2}^{\circ}$ d., $39\frac{1}{2}^{\circ}$ š; *Daxata* 174° d., $39\frac{2}{3}^{\circ}$ š; *Orosana* 162° d., $37\frac{1}{2}^{\circ}$ š; *Ottorokorra* 165° d., $37\frac{1}{4}^{\circ}$ š; *Solana* 169° d., $37\frac{1}{2}^{\circ}$ š; *Sérámétropolis* $177\frac{1}{4}^{\circ}$ d., $38\frac{1}{12}^{\circ}$ š.

Rozbor mapy Sériky a Skythie za Imaem.

Světová mapa Ptolemaiova jest útvary geneticky i strukturně přesložitý. Sám základ, jehož ji poskytuje podobná mapa Marínova, vzniká málo kritickou kombinací zeměpisních dat, čerpaných z mnoha pramenů velmi různorodých, a k zvýšení zmatku jeho podstatně přispívá fakt postupného vývoje mapy i popisného díla Marínova.¹⁾ Ale ani poměr v rámci ptolemaiovské k marínovskému substrátu není nikterak jednoduchý. Pokusil-li se Ptolemaios v četných případech (ne vždy s úspěchem) o obnovu poloh marínovských tam, kde je »hypominémata« předchůdcova definovala způsobem nepostačujícím,²⁾ jindy důvody vážené z úvah theorétičkých (Geogr. I, 9, 6—7), kritika Marínových method pracovních (I, 7—14) a nové poznatky zeměpisné (I, 17) vedou jej k pronikavé reviisi Marínova obrazu »země prozkoumané«; světovou mapu takto upravenou Ptolemaios doplnuje ne-li všude, aspoň v širých oblastech podél východního a jižního okraje svým vlastním, nově opatřeným materiálem.

Jest jediná možná cesta k porozumění a interpretaci spletité této stavby, pokus o isolaci původních pramenů za uvážení veškerých podmínek, jež spoluústobily při jejich zpracování a sloučení v definitivní obraz. Rozbor Ptolemaiovovy mapy zemí za Imaem, jemuž jest toto pojednání věnováno, jest thémá vděčné a zajímavé, slibujíc platně přispětí k dokreslení vztahů mezi římským Středomořím a střední Asii, jak je pro některá období časová známa z annálů čínských.³⁾ Ulohu usnadňuje a priori pravděpodobná účast zcela skrovného počtu pramenů pro zeměpis oblasti, vysunuté na samu periferii známého světa; nad to Prolegomena sama poskytují některých cenných pokynů o původu vědění Marínova i Ptolemaiova. Názory starších zeměpisce (I, 6, 1), Marínem zpracované výzkumy poslů Titianových (I, 11, 5) a zprávy Ptolemaiem opatřené (I, 17, 4) jsou tři složky, jichž podíl na Ptolemaiově konstrukci mapy Zadní Skythie a Sériky vyšetřiti jest naším úkolem.

* * *

I: Vše, co do let sedmdesátých po Kr. bylo známo západnímu světu o zemích, šířících se za východní hranicí Baktrie a Sogdiany, shrnuje vyčerpávajícím způsobem Starší Plinius v Nat. Hist. VI, 53—55 (ed. D. DETLEFSEN 1904). Souvislost objektivního podání jest prerušena jediným citátem z neznámého autora (zmínkou o sidlech Konů a Brisarů); tím se řadí periégese »severovýchodní« Asie k oném statím zeměpisné komplikace Pliniiové, jež líčí autorem samým přijatý, zhruba jednotný obraz »země obydlené«. Mezi předlohami těchto statí byla zajisté mapa Agrippova a zeměpisná práce Varrova, ač není pochyby, že na vhodných místech popis assimiluje i úřední materiál statistický, vlastní informace autorovy o velkých »ostrovech« severní Evropy, úřední relace o vojen-

ských podnících na obvodu říše, snad i zprávy jiných římských a řeckých zeměpisů.

Pliniův obraz Asie podřizuje se vládnoucí tehdy Eratosthenově teorii ostrovní podstaty oikumény. Východní Asii oblévá oceán Severní a Skythský (na S), Východní (na V) a moře Indické a Rudé (na J). Mohutná horská soustava Tauru rozděluje zemědél v severní a jižní část, probíhá východním směrem a posunuje nejzazší svůj výběžek — montes Hemodi — předhořím Imaus (Tamaron Strab., Tamus Mela, Samara Orosius) do Východního moře. Severní břeh běží od Skythského mysu (východně od otvoru Kaspického moře) směrem nejprve JV až k předhoří Tabis, načež se obrací směrem bezpochyby JJV přes Imaus až k JV cípu Indie.

Skythi i patří břeh Skythského oceánu až po Tabis a jest na SZ neobydlitelný pro sněhové vánice, ostatek (na JV) obydlen divochy a šelmaři: s kanibalskými Skythy (Anthropophagi Scythae Plin., Scythae Anthropagae Mela) sousedí na JV Země šlelem (vastae solitudinis ferarumque multitudo Plin., regio feris scatens Mela), následují jiní Skythové (Scythae Sagae Mela) a jiná deserta cum beluis až k předhoří Tabis.

Za ním, již na břehu Východního moře, šíří se sídla Sérů a do moře vtékají tři řeky (v pořadí od S k J): Psitharas, Cambari a Lanos; jižně od následujícího mysu Chryse vniká do pevniny záliv Cernaba (Cyrnaba v. l.), vlévá se řeka Atianos, a při druhé zátoce obývá kmen Attakorů. Mezi nimi a Skythy v nitrozemí asijském, východně od Baktrie a jezera Oaxus, žijí kanibalské kmene: Thuni et Focari et iam Indorum Casiri, a kočují indičtí Nomadi, vesměs na S od pásma Hemodských hor; tyto určují severní hranici Indie, jejíž veletok Ganges ústí jižně od předhoří Imaus do Východního moře.

Není obtúžno, zjistit v periégési Pliniově kombinaci několika vzájemně nezávislých skupin zpráv. 1. Přesvědčení, že sídla Sérů šíří se podél břehů Východního moře, jest až po dobu Ptolemaiovu všeobecné a dochází výmluvného výrazu v Agrippově označení Oceanus Sericus.¹⁾ Trojici Frúnů, Tocharů²⁾ a Sérů zná též Dionysios Periegétés (v. 752) a autori na něm závislí; v kombinaci s Fauny (t. j. Frúný) jmenuje Sery geografie Strabonova; dvojice Frúnů a Tocharů skrývá se ve jménech dvou »provincií« hyrkanských v kosmografii Anonymous Ravennského (Tocarion, Erurion t. j. Frurion)³⁾: Frúný samotné (pode jménem Funi Scythae) naznamenává v podobné poloze jako Plinius (severně od Taurské soustavy, západně od města Ottorogorra, t. j. od Pliniových Attakorů) mapa Orosiova (Oros. Hist. I, 2). Společným zdrojem zmiňovaných zpráv byly antickým mapám baktrické episody »Parthských dějin« Apollodórových, pokud se dotýkaly expanse řeckobaktrické říše až k pomezí Frúnů a Sérů (Strab. Geogr. XI, 11, 1). Jiná místa spisu jednala o pozdější invazi Tocharů do Baktrie: znají-li yšák antičtí zeměpisci kmene Tocharů v konstantním spojení s Frúný v původních jejich sídlech za východní hranici Baktrie, sotva lze soudit jinak, než že již zmínka o válečných úspěších baktrických Hellénů uváděla vedle Sérů a Frúnů i pozdější dobyvatele Baktrie.

2. Jiného původu, a s předešlou skupinou jen mechanicky v předloze Pliniově spojeny jsou zprávy o národu Attakorů a jeho sídlech na druhé straně Hemodů. Pliniovo líčení nepřipouští pochybností o tom, že pod zkomoleným jménem skrývají se Uttara Kuru, t. j. Hyperboreové indických epopejí: . . . gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio adflatu seclusi collibus. eadem qua Hyperborei degunt temperie. de iis privatim condidit volumen Amometus, sicut Hecataeus de Hyperboreis (N.

H. VI, 55; IV, 90). Psal-li o Attakorech již Amómétos, vrstevník Ptolemaia Filadelfa, nelze pochybovat o značném stáří zprávy, kterou do západní literatury uvedli pravděpodobně řečtí vyslanci u indického dvora Mauryů. — Původnímu zvuku blíží se jméno města a řeky Ottorogorra v předloze Orosiově (I, 2).

3. Popis břehů Skythského oceánu až po horu Tabis opakuje se ve shodě věné i výrazové u poněkud staršího zeměpisce P. Mely (De chor. III, 7). Společnou předlohu obou zeměpisů spatruje D. DETLEFSEN⁷) v periégési Varronově: posledním zdrojem kombinace jest však zajisté autor řeckým jazykem pišící, jak našvédčuje tvar Scythae Androphagoe a název Theroides, jenž (v sousedství Anthropofagů) označoval Zemi šelem na mapové předloze Honoriově (J. Honor. Cosm. ed. RIESE, rec. A 6, 7, 38; autor vykládá legendu chybě, vztahuje ji střídavě na město, řeku a národ). Dva členy této heterogenní skupiny, Androphagové a Země sněhu, pocházejí pravděpodobně z Hérodotova líčení Skythie; o předhoří Tabis dominívá se E. H. BUNBURY⁸) (asi správně), že není než opakováním mysu Taurus čili Tamaron, t. j. východního předhoří taurské soustavy; nad ním pak na základě indických zpráv Megasthenových vyznačena sídla Saků (Scythae Sagae, alii Scythae). Soudím, že některá novější řecká mapa, stáčející východní pokračování Tauru směrem severovýchodním vlivem Hipparchovy kritiky názorů Eratostenových, byla (spíše než některý *ἀρχαῖος πίνακ*) mezi prameny Varronovými.

4. Rázu zdánlivě paradoxního dodává Pliniově periégési popis přimořské krajiny mezi předhořím Tabis a Imauem. Srovnání s mapou Ptolemaiovou zjišťuje některé body zadojindického perioplus: řeka Psitharas jest Ptolemaiový Aspithras Lanos (přepsáno z Danos) sluje u egyptského zeměpisce Doanas, a s Ptolemaiovým *μέγα δάκον* kryje se polohově promunturium Chryse, řadící se svým významem do skupiny starověkých eldorad za deltu Gaugu, jako je země, ostrov a poloostrov Chrýsé, řeky Chrýsoanas, Chrysorhoas, snad i Sóbanos. Nehledíme-li k mapě Ptolemaiově a k neurčité zmínce o zemi Chrýsé v Periplu R. M., jest postavení této části popisu Pliniova zcela isolované v chórografické literatuře starověku; ani Agrippovi, ani Varronovi nebyl znám periplus Zadní Indie; jeho včlenění do eratostenovského rámce je přiznácným dokladem strnulosti školské kosmografie, jež ani objevů vskutku významných nesměla chápatici jako rozšíření zeměpisného obzoru, užívajíc jich pouze k jemnějšímu propracování dávno již »známého« obrysů souše.

Plinius dokončuje zeměpisnou svoji kompliaci v době, v níž rychle se rozptyluje šero, halicí zrakům západních zeměpisů země jižní Asie a Dalekého východu; jest mu možno dodatečně excerptovati popis cesty z egyptské Alexandrie do obchodně rušné Limyriky (části Malabaru). Země ležící podél téže, teprve v posledních létech Pliniových ražené dráhy (N. H. VI, 96) zná z autopsie neznámý pisatel Periplu Rudeho in oře; troufá si nedbati dogmat školského zeměpisu o tvaru Indie a průběhu pobřeží aianského, podržuje však tradiční představu o směru asijského břehu mezi ústím Gangu a otvorem Kaspického moře; zde, na nejjazší severu Asie, rozkládá se veliké nitrozemní město Thína, odkud je vyváženo hedvábí dvěma drahami kontinentálními jednak přes Baktrii do poříčí Indu, jednak do údolí Gangu a odtud do Limyriky (Peripl. cap. 64).

Důsledky osudné zdělenému obrazu »země obydlené« vyvozuje z nových výzkumů teprve Marinos. Odsunut východní hranici oikúmény do ohromných dálek, uzavírá ji na východě poledníkem 225° s městy Séra Métropolis, Sínaï (= Thína Periplu) a Kattigara, a poučiv se o kursu lodí,

plujících jednak k bodu zvanému Chrýsé Chersonésos, jednak k čínskemu přístavu Kattigarum, stáčí celou pobřežní čáru mezi deltu Gangu a Činou směrem jihovýchodním. Indické moře není na mapě Marínově ještě pánví se všech stran souší obklopenou; břeh jeho, jak africký, tak asijský, přestupuje v bodech Prason a Kattigara okraj světové mapy do oblasti neprozkoumané. Následovník jeho, Kl. Ptolemaios, stěsnává sice rozlohu prozkoumané části světa do podstatně úzšího rámce, omezeného na východě poledníkem 180° , ale návrat k eratosthenovskému řešení otázky okeánu znemožňuje mu posléze dvě nové zkušenosti: africký břeh mezi Arómaty a Prasem zakrívuje se konkávně (I, 17, 5), běží tedy vstřík břehům jihočínským, a vzdálenou Sériku neohranicuje s východní strany Sérský okeán M. Agrippa, nýbrž jiná země téměř neznámá (I, 17, 4). Pod dojmem těchto poznatků, analogie Středozemního moře a jeho části, a zájisté i některých názorů starších (Platonových a j.) jde Ptolemaios v otázce Indického moře nad agnóstické stanovisko předchůdcovo, a sevšeobecněním dochází k dokonalému zvrácení Eratosthenovy theorie v opak.

Ptolemaiův obraz jest plodem jednak dlouholetého vývoje mapy Marínové, jednak revize Ptolemaiové. Otázka, zdali se eratosthenovské stanovisko uplatňovalo netoliko v pramenech (na mapách starších zeměpiseců), ale i v starších stadiích mapy Marínové, ba snad — episodicky — i v prvých pokusech Ptolemaiových, jest zejména v oblasti východoasijské oprávněna. Úspěch smělého novotáře, odvažujícího se choustivého řezu podél rušeného »severovýchodního« břehu Asie (srovnej mapu Pliniou!), závisí na tom, do jaké míry jsou mu jasny vzájemné vztahy jednotlivých prvků, a bez pomůcek, jichž mu poskytne jediné studium původních pramenů (z jichž údajů jest mapa sestrojena), vydává svůj pokus nebezpečí vážných omylů. Některé zjevy svědčí zajímavým vztahům mezi řadou jmén na východním okraji Ptolemaiové Sériky a periplem jihovýchodní Asie; obě řady doplňují se některými vými členy; tak sérští Anthrófagové (na nejjazší severu země) a »záliv« Thériódés (před Kattigary, nejjížejším bodem periplu); kmen Rabanaioi (Rabannai v. l.) a město Rabana; země Sériké a řeka Séros; město jménem Throana objevuje se jak na východním pomezí Sériky, tak na břehu Velkého zálivu, při čemž i v seřadění legend Anthrófagoi-Rabanaioi-Throana (od S k J) a Thériódés-Rabana-Throana (od V k Z) jest patrná shoda. Kumulace případů těch a jejich parallelismus nasvědčuje, že nejde v eskrze o shody náhodné. Pomýšli-li KIESSLING na kolonisaci Indočíny středoasijskými Throany a Rabanaiy,⁹⁾ příčítá, jako kdysi CHR. LASSEN, zmítneným zprávám Ptolemaiovým, bez pokusu o kritický rozbor, význam historického dokumentu. Dominívám se spíše, že prostorové rozloučení dvojice: Anthrófagoi-Thériódés, Rabanaioi-Rabana, Sérika-Séros patří k početné skupině zjevů mapy Ptolemaiové, pro něž jest marno hledati výklad zeměpisný a historický, a jež lze pochopit pouze geneticky z vývoje mapy Ptolemaiové.

Za velmi pravděpodobný pokládám naznačený výklad řeky Sér os. Kdežto je zvykem ustáleným u moderních komentátorů mapy Ptolemaiové, opírat pokusy identifikační o umístění jejího ústí v periplu Velké zátoky, nacházím klíč k vysvětlení popisu Ptolemaiova v Pliniově zmínce o řece v zemi Sériů, jež břehy jsou jevištěm směnného obchodu s plachými domorodci (N. H. VI, 88): Pausanias (Descr. Gr. VI, 26, 9) slyšel o deltovém ostrovu Sérii, vlasti bouri, jež obtékají ramena řeky zvané Sér, a vzpomeneme-li těsných vztahů mezi antickým líčením Sériů a Ottorokorrů (svr. str. 22.), zařadíme sem i záZNAM řeky Ottorogorry, proudící se severního svahu Taurské soustavy do Východního moře dle kartografické před-

lohy Orosiovy. Pověsti o řece Sérů byly nepochybně příliš rozšířeny, aby ušly horlivému sběrateli Marínovi hned v prvých dobách jeho činnosti sběratelské; byly dle Plinia známy netoliko Singaleci Rachiovi, ale i západním obchodníkům; ani theoretické vyústění řeky do Východního moře na velké mapě Marínově nemůže překvapiti (srv. poměry mapy Orosiovy!). jsouc přirozeným důsledkem obecně přijaté nauky o přímořských sídlech národa Sérů.

* * *

II. Z celkového počtu asi padesáti zeměpisných jmen Sériky (měst, horstev, řek, krajin a kmeneù) zcela nepatrný počet přechází do mapy Ptolemaiovy přímo, po př. prostřednictvím Marínovým z map a spisů starších zeměpisů, tak É m ó d y (Hemodi montes Plin.), jež zachovávaji směr Z-V podél rhodské rovnoběžky (36° S. š.) a polohu v přibližném prodloužení ostatních částí Taurské soustavy. Na sever od nich, opět v závislosti na mapách starších, získává kartograf místo své Sérice, jejíž obsah po zrušení severovýchodního břehu Asie se šíří až k samému rámci mapy; hérodotovští A n t h r ó p o f a g o v é (s blízkými, rovněž z Hérodotových dějin přijatými Agathyrsy) ocitují se tím způsobem v sou-sedství thulské rovnoběžky, a týž pohyb směrem severním sdílejí s nimi A b i o i S k y t h a i (srv. polohu na Tab. Peut. XII, 3), kteří se sousedy H i p p o f a g y (= Hippémolgy) a nedaleko, ale již mimo naši oblast zapsanými Galatofagy doplňují se na známý homérský trojlistek. Vyšloučíme-li konečně kmen Rabanaíi jako prvek pravděpodobně exotický, zbyvá kolem 45 jmen, jež velkou většinou jsou Ptolemaiem poprvé uváděna do zeměpisné literatury starověku; a pokud se s některými, jako s Issédony a Ottorokorry, setkáváme ve spisech předchůdců, již organické jejich spět s novým topografickým materiálem brání domněnce, že byla prostě přijata z map starších zeměpisů. Původ bohatých vědomostí Ptolemaiových o zemích za Skythským Imaem hledá velmi rozšířená hypotéza v itineráři, jímž dle Geogr. I, 11, 6 obchodník M a é s T i t i a n o s zpracoval zkušenosti poslů, vypravených do země Sérů. S hlediska methodického znamenala »h y p o t h e s a t i t i a n o v s k á« důvěru v jednotný zdroj též veškerého zeměpisu Sériky a řídila pracovní postup moderního badatele ve směru pevně daném úlohou, vypátrati z mapy Ptolemaiovy pořadí stanic, jichž se dotýkala cesta poslů Titianových. Otázka, do jaké míry souhlasí tato these s textem Prolegomen i s Ptolemaiovým kartografickým znázorněním (VI, 13—16), má stěžejní důležitost pro výklad mapy Ptolemaiové.

Na zprávách Titianových založil Marinos výpočet délky známého světa způsobem, jenž vynutil si kritiku alexandrijského zeměpisce (I, 11 až 12). Originál itineráře nebyl Ptolemaiovi přístupen, a podkladem jeho kritického rozboru, z něhož jedině se dovidíme o jmenovaném zpravodaji Marínovu, jest referát obsažený v poslední Diorthósi, jakož i popisy klímat a místních rovnoběžek tamtéž. Obsahem itineráře byl popis dráhy obchodníků hedvábím ze Syrie přes Baktra až do okolí bodu zvaného Kamennou věží (*λίθινος πύργος*), k čemuž dle vládnoucího názoru přistupoval podrobný popis zbyvající části dráhy až po métropoli Sérů; vskutku však zmínka o sedmiměsíční cestě nutné k procestování dráhy mezi Věží a Sérou je vše, čeho se čtenář dovidá o této t. zv. druhé části »spisku« Titianova, ač Prolegomena zachovala mnohou podrobnost z popisu západní části obchodní dráhy. Popis cesty z Hierapole nad Eufratem až po »královskou residenci« Baktra sotva přinášel mnoho nového; skutečné novum v historii

antického zeměpisu bylo však pokračování dráhy z Bakter vysočinou Komédií ke Kamenné věži, o němž Ptolemaios dle příkladu Marínova podrobně referuje; Marinos zpracoval je náčrtem pokrytým sítí místních rovnoběžek a »hodinových« poledníků.¹⁰⁾ Aby stanovil zeměpisnou délku Věže, nanáší Marinos (dle tvrzení Ptolemaiova) od poledníku přechodu eufratského (72° d) směrem východním »vzdálenost Kamenné věže (876 schoinů) a to nezkráceně, t. j. bez korrekce čísel Titianových se zřetelem na měnlivé azimuty dílčích tratí. Ptolemaios kárá nemožný tento postup, odporující vlastním pracovním methodám Marínovým, a aby zdůvodnil potřebu redukce čísla, získaného Marínem pro meridián Věže, probírá po částech dráhu mezi Eufratem a Věží a všude vytýká klikatý její průběh (I, 12, 4—8). Jednaje o »druhé části« dráhy (mezi Kameniou věží a Mětropolí), není již s to, aby i v tomto odstavci sledoval postupnou měnu směrů, i může pouze vytýkat mnohem menší vliv, jímž na výpočet meridiánu Mětropole působí šírkový rozdíl obou krajních bodů. Od vyměnování délky jednotkami délkovými (schoiny) přechází zde itinerář k odhadu úhrnné délky trati v hrubé míře časové, a právě tento hrubý údaj jest, po přepočtení na jednotky délkové, východiskem dalekosáhlých novot Marínových.

K zvláštnostem tohoto zpracování zpráv Titianových zaujal v novější době stanovisko ALB. HERRMANN¹¹⁾; v postulovaném detailním popisu cesty mezi Věží a Sérou spatruje kopii Průvodce (Reiseführer), sestaveného pro účely iranských (parthských) cestovatelů dle čínských pramenů; měřila-li tato část itineráře vzdálenosti exotickými, Řekům neznámými jednotkami (čínskými *li*), jest vysvětleno, proč Marinos opíral své výpočty raději o nespolehlivý odhad doby cestovní. — Ale thesi titianovské, na jejíž půdě HERRMANN rozvíjí své názory, odporuje především smysl závěrečné věty II. kapitoly Prolegomen. Ptolemaios jest přesvědčen, že předchůdec jeho přečení i vzdálenost Mětropole, spolehaje na údaje Titianovy; nutno prý přihlížeti jednak k nevyhnutelnému, cestovní dobu prodlužujícímu střídání pochodu s odpočinkem za klimatických poměrů helléspontské a byzantské rovnoběžky (I, 11, 5), jednak k známé chvástatosti (*ἀλεξανδρεῖα*) vypravujících obchodníků (I, 11, 6—7); zejména pak své skeptické stanovisko k výrohodnosti syrských poslu odívodlňuje slovy: *'Επιταῦθα δὲ καὶ τὸ μηδὲν ἀλλο κατὰ τὴν τῆς ἐπιφανήνον διάνυσιν ὑπὸ τῶν ὀδενσάριων τοιογιας οὐδὲς η μηδίμης ηγιώσθαι τερατεῖαν ἐμφαίνει περὶ τὸ τοῦ χρόνου μῆκος.* Bylo tedy patrnó z referátu Marínova, že cestovatelé na celé sedmiměsíční cestě »jiného jiného« neuznali za hodnou vypravování nebo záznamu; tato výtka Ptolemaiova je však nesrovnatelná s tvrzením, že zeměpisný inventář zemí za Imaem pochází, byť i z dosti malé části, ze zpráv poslů Titianových, ježto význam slov *μηδὲν ἀλλο* jest nepochybně vymezen rozsahem všeho, co autor v textu kapitoly sděluje z příslušného odstavce itineráře; t. j. právě zprávou o trvání cesty.

K závěru, že největší část zeměpisu Sériky a Zadní Skythie vážena jest z jiného pramene, než ze spisu makedonského obchodníka, vede i rozbor mapy Ptolemaiové (VI, 13—16). Nechťejte předbíhati rozboru konstrukce samé, upozorňuji zatím na zřetelnou diskontinuitu mezi oblastí Marínova zpracování Titianových zpráv a znázorněním t. zv. východní části kupecké dráhy. Jeví se především ve vellč sítí souřadnicových. Z Geogr. I, 12, 8 seznáváme, že východní okoli Kamenné věže s Imaem a horami s ním spojenými (Askatas na mapě Ptolemaiové) náleží sféře marínovské; vskutku ještě t. zv. hormétérion (»stanice kupečů cestujících do Série«, VI, 13) jest oběma souřadnicemi (140° d, 43° š, t. j.

polohou v třetině desátého sloupce hodinového a na byzantské rovnoběžce), sérská Mētropole zeměpisnou šírkou $38^{\circ}12''$ š. (= smyrenská rovnoběžka) pod vládou klímat a hodinových sloupců. Naproti tomu v širé rozloze mezi poledníky hormétéria a Mētropole uplatňuje se stupňové schéma s dělením čtvrtinovým a třetinovým, kdežto místní rovnoběžky byzantská, helléspontská a smyrenská nemají významu pro lokalizaci zdejších osad. — Nápadné jsou rozdíly po stránce toponymy: Nuda nomina původu iranského, indického, snad i domácího, jež vyznačují toponymii zemí za Imaem, ustupují v marínovské oblasti delším popisům a perifrasím, jež zdají se vyhýbat barbarským názvům domácím i cizím (VI, 13; VI, 16: vstup do vysočiny Komédu; údolí Komédu; Kamenná věž, Imaos směřující k severu; stanice kupců cestujících do Sény; Séra métropolis). Parallelním svědeckým Prolegomen i mapy odůvodňují tvrzení, že o cestě (zaujmající dle Marína 99°, po př. 85° délkových) mezi Věží (hormétériem) a Sérou nebylo ve spisku Titianově podrobností. Pochybnost, zda Marinos správně pochopil zprávy Titianovy, pokládá-li Věž (a nikoli Syrii) za východisko sedmiměsíční cesty do země a města Sérů, vtírá se tím důklivěji, že sídla Sérů dle zpráv antických zeměpisců¹²⁾ sířila se pravděpodobně nedaleko za východním svahem Pamíru, v jižní části páne Tarimské; jinak stěží se ubránime závěru, jež z Ptolemaiové kritiky itineráře vyvodil E. H. BUNBURY,¹³⁾ že Kamenná věž (po př. hormétérion?) byla nejzazším bodem výpravy.

Sledování zpráv Titianových na mapě moderní jest v podrobnostech stíženo chudobou a rázem údajů; podstata Kamenné věže byla zajisté již Ptolemaioví hádankou, když zmíinku o bodě tom zařadil před oddíl národnípisný, tedy ještě k přírodnímu popisu země Saků (VI, 13). Před nejednu záhadu staví nás Marínovo a Ptolemaiovovo z ná z o r n ě n i itineráře. Byl-li, jak plyne z výkladů Ptolemaiových, postup Marínův při výpočtu délky Věže nedůsledností (Marinos znal methodu redukční a použil jí při zpracování délkových údajů v obvodu Středozemního moře I, 11, 2 i výsledků výprav aithiopských I, 8, 3), jest na místě otázka, o kterou methodu pracovní a o který z četných po ruce jsoucích pramenů opírá se mapa ve své části iranské? Vyhovuje vzdálenost Věze nejen od Hierapole, ale též od Bakter číslům itineráře? — Ve znázornění Marínově oscilluje dráha mezi Baktry a Věží v síti místních rovnoběžek, ač s mírnějšími výkyvy než na mapě Ptolemaiově, zaznamenávající chyběně polohu rokle Komédu (sr. I, 12, 7 a VI, 13). Poskytoval itinerář vskutku potřebných pomocíek k tomuto znázornění? Nedostatek směrových údajů v dochovaných antických itinerářích a schématický způsob, jímž zakresluje jiné obchodní dráhy mapa Ptolemaiova, není valně přízniv této doménence. Jsou spíše úchylky znázorněné dráhy od východního směru (sr. I, 12, 7) mechanickou výslednicí kombinace s obsahem světové mapy Marínovy, sloužící za podklad náčrtu? Měla nutnost, zjednat místo nové vysočině Komédu, vliv na př. na umístění pramenů Taxartu a na průběh dráhy? Zodpovědění těchto otázek značně by přispělo k porozumění této obtížné části mapy Ptolemaiové.

* * *

III. Vliv Marínova výkladu údajů Titianových na povšechné utváření mapy Asie byl dalekosáhlý; kritika Ptolemaiova v I. knize Hyfégése ukazuje, do jaké míry zakládá se na něm netoliko Marínova, ale i Ptolemaiova lokalizace Sény; východní meze poznání zeměpisného odsunují se do velkých vzdáleností. Přeceněn však byl význam itineráře pro materiální obo-

hacení asijského zeměpisu; největší část Ptolemaiových zpráv, snešených v 15. a 16. kapitole VI. knihy, jest čerpána z jiných pramenů. Z převahy dat topografických a z jejich význačného řetězení soudíme, že mapa Sériky a Zadní Skythie v podstatě zakresluje opět obchodní dráhy a jejich rámce fysiografické. Přírodní část popisu vytyká kromě několika »pásmových« horstev a horské skupiny Thaguron dva vodní toky, či spíše dva říční systémy, jichž zarážející podobnosti všiml si již F. v. RICHTHOFEN.¹⁴⁾ Shodně v obou případech rozeznává Hyzégése řeku hlavní (sluje Oichardés v severní a Bautisos v jižní soustavě) a nepojmenovanou pohočku s jižní strany. Hlavní řeku definují pokaždé souřadnice západního (α) a východního (β) pramene a ústí pohočky (δ); tato jest určena ústím (δ) a pramenem (γ); ústí (δ) jak v soustavě Oichardu, tak v soustavě Bautisu připadá do mezery bodů α , β . Otázka, je-li nedostatečnost popisu hlavní řeky skutečná či pouze zdánlivá, bude nás ještě zaměstnávat; na tomto místě vyšetřujeme důvody, jež vedly Ptolemaia k tomu, aby tutéž svérázneu představu odvodňovací soustavy zobrazil pod dvojím jménem a ve dvou různých polohách. Dle mínění v. RICHTHOFFENA představuje si Ptolemaios podle vzoru lépe prý známého Tarimu (Oichardu) nedokonale známou řeku Can-po, s níž slavný zeměpisec identifikuje řeku Bautisos, a podobný názor (kresba Bautisu jest »sklavische Naehahmung«, řeky Oichardu) pronáší v novější době ALB. HERRMANN.¹⁵⁾ Ale otázku vzoru a kopie, kterou jmenovaní badatelé řeší, jak patrně, ve prospěch priority Oichardu, odklázejí podrobnější analýse mapy Ptolemaiovy.

Souvisí jednou s mnohostí použitych pramenů, podruhé s nezdary »opravných« pokusů, jestliže totéž město, týž kmén opakuje se na dvou různých místech mapy Ptolemaiovy, někdy pod týmž (Massagetai VI, 10, a Massagetai VI, 13; Agathyrsi III, 5, 10 a Agathyrsi VI, 14), jindy pod podobným, často zkomoleným jménem (Bakuatai a Uakuatai IV, 1, 5 jsou dvě různé transkriptce téhož jména téhož mauretanského kmene; Tiriskon jest korruptela správné formy Tibiskon II, 8, 4; Trapezusa V, 6, 10 jest snad »Trapezus I.«, *Tραπεζοῦς α'*). Pravým skladištěm zápisů tohoto druhu jest mapa Přední Skythie, zjev pochopitelný jednak z kolisavého významu pojmu Skythie a Sarmatice u předchůdců Marínových, jednak z pravděpodobného změtení dvou představ o průběhu Kavkazu; kavkazské a sarmatské prvky a jejich duplikáty (Syéboi t. j. Suevi Hiberi Tab. Peut. X, 4; Alanoi; Sasones t. j. Sasonesarmate Tab. Peut. X, 5; Paniardoii, Kanodipsas t. j. Konapsénoi, Koraxoi, Ualoi) jsou vázány na okolí řetězu horských pásem Syebských, Alanských, Rymnických a Kerounských, řetězu, jenž celým svým průběhem živě připomíná způsob, jakým znázorňovaly Kavkaz prameny Pliniový.¹⁶⁾ V oboru mapy Germanie věnoval zjevu pozornost V. NÓVOTNÝ, a dánskému badateli G. SCHÜTTTEovi¹⁷⁾ jsou řady dvojitých zápisů vodítkem při rozkladu mapy Ptolemaiovy v několik mapových předloh rámcových i speciálních. Tomuto pokusu nutno vytknouti (mimo jiné), že přehlíží samostatný význam itinerářů, této svrchní, rozboru nejspíše ještě přistupné vrstvy mapy Germanie, jež jak se zdá, souvisí zeza volně se substrátem národopisným a fysikálním. Dvojice topické a pseudoethnické, jako jsou obojí Marionis, Karrodunon germánské a sarmatské, Eburodunon-Eburon, Budorigon-Budorgis, Virunon-Virunoi a Lugidunon-Λοῦγοι ol Δοῦροι většinou zajisté mají význam u zlů komunikačních, jako doubletta a tripletta mapy Peutingerovy.¹⁸⁾ Překvapovala by nepřítomnost duplikátů vyššího slohu v oboru samostatné práce Ptolemaiovy, víme-li, že na př. ve vývoji mapy jiho-východní Asie uplatňují se dvě vrstvy pramenů — Marínova a Ptolemaiova, a že se v její oblasti pravděpodobně vystřídala dvě protichůdná

hlediska v řešení otázky vzájemného poměru souše a vodstva. Vskutku upozornil A.L.B. HERRMANN,¹⁹⁾ že část periplu Zadní Indie vrací se ještě jednou v jiné poloze a orientaci, ale v témže pořadí členů — poučná to ilustrace hrubě mechanické methody spojování různých pramenů Ptolemajem.²⁰⁾

Obrátme-li konečně pozornost na Ptolemaiovo zobrazení Oichardu a Bautisu, neujde nám, že opakuje se netolikо svérázné schéma hydrografické, ale i jeho orografický rámcе, vstupující v úzké vztahy k říením pramenů α , β . Oba komplexy orohydrografické, jež značím O, B dle začátečních písmen, jsou celkem rovnoběžně orientovány a stělesňují tutéž představu krajiny, prostoupené, po př. lemované horským pásmem na JV (s pramenem β) a jiným, význačně prohnutým pásmem s pramenem α na straně SZ. Shodně znázorněné soustavy odvodňovací jsou provázeny v obou komplexech řetězy měst, t. j. body komunikáčních čar, jež směřují souhlasně k východnímu okraji mapy. V severní soustavě rýsuje se zřetelně jediná obchodní dráha, jejímž cílem je město Throana; složitější rozestavení měst v soustavě B svědčí sít i drah, konvergujících k »hlavnímu městu« Sére. Situace, jak ji mapa zobrazuje na krajním východě soustavy O, je velmi rázovitá; východní pramen (β) kmenové řeky vyvěrá na samém východním konci pásmá Asmirajského, směru Z-V (takže pro pramen i pro východní bod horstva jsou uváděny tytéž souřadnice, svr. pramen Vistuly na napě Germanie); podél horského pásmá na severu probíhá dráha od Z k V a těsně na východ (ve vzdálenosti $\frac{2}{3}^{\circ}$) od pramene β dosahuje cíle Throany. Tytéž poměry vystihuje kresba na východě soustavy B, ale jména jsou jiná, hory slouží Ottorokorras, město Séra metropolis, řeka Bautisos. Bez významu jest nepatrný rozdíl ve směru pohoru (ZJZ-VSV) a poněkud větší odlehlost mezi pramenem a městem ($1\frac{1}{4}^{\circ}$). — Město Issédón opakuje se v obou soustavách. Sice přívlastky Issédónu »sérského« (B) a »skythského« (O) snaží se vzbudit dojem, jakoby obě města byla od sebe různá, ale toto nepochybňě teprve kartografem zavedené rozlišení jmen nemůže zmáti našeho přesvědčení o jejich identitě, bylo diktováno libovolní pravítka, rýsujícího hraniční čáru mezi Sérikou a Skythii.²¹⁾ — Již z uvedeného soudím, že Ptolemaios klade vedle sebe dvě kartografické reprodukce téhož jediného území s horami, řekami a městy dle dvou předloh, jež náležejí kategorii označované Vegetiem jako »*itinera picta*«. Různost nomenklatury, jež zprvu zdá se být na překážku tomuto názorů, jednak vysvětluje, proč kartografově pozornosti ušla věcná totožnost obou předloh, jednak vybízí k podrobnějšímu srovnání a rozboru jmenného obsahu obou komplexů, a zajímavého paralelismu v jeho seskupení, ienž se při studiu tom objevil, užívám k dalším podepření naznačeného výkladu.

Nebot příbuznost, t. j. společný původ obou předloh, jest dána netolikо shodou »němého« obrazu, ale i shodným roztríděním větší části jmenné výplně na skupiny pokaždé dvou až tří stejnoujmenných prvků. Jsou to v oboru předlohy

B skupiny (h = hory, k = kmen, m = město, ř = řeka, z = země):
 1. Bautai (k), Bautisos (ř); — 2. Kasia (z), Kasíjské h.; — 3. Ottorokorrai (k), Ottorokorra (m), Ottorokorras (h); — 4. Issédones (k), Issédón (m); — 5. Aspakarai (k), Aspakara (m); — 6. Thaguroi (k), Thaguron (h), Thogara (m); — 7. Chauranaioi (k), Chaurana (m);
 v oboru předlohy

O skupiny: 1. Oichardai (k), Oichardés (ř); — 2. Auzakitis (z), Auzakijské h., Auzakia (m); — 3. Asmiraia (z), Asmiraia (m), Asmirajské h.;

— 4. Issédones (k), Issédón (m); — 5. Damnai (k), Damna (m); — 6. Pialai (k), Piala (m); — 7. Throanoi (k), Throana (m).

Z identického znázornění řek a shodného umístění kmenů, jakož i z význačné nepřítomnosti stejnojmenného města plyne především ekvivalence obou dvojčetných skupin b a u t s k é a o i c h a r d s k é. Podobně k a s i j s k o u skupinu soustavy B zastupuje v soustavě severní skupina a u z a k i j s k á; obě horstva probíhají podobným způsobem, jsou v téme poměru k říčním pramenům a, shodně v obou případech rozkládají se západně od pohoří stejnojmenné kraje Kasia, Auzakitis. — Trojčetné skupiny o t t o r o k o r r s k á (B) a a s m i r a j s k á (O) zahrnují shodně město, pohoří a zemi (po př. kmen); totožnost horstev jest závěr, jenž z prvých se vtrádilivému pozorovateli mapy Sériky; severozápadně od pásmu Ottorokorra (směru ZJZ-VSV) sídlí kmen Ottorokorri s městem Ottorokorra; v analogické poloze na severní straně Asmirajských hor (směru Z-V) rozkládá se země Asmiraira s městem rovněž tak zvaným. Jeví-li se město Asmiraira stanicí dráhy mezi Throanou a Issédonem (Skythským), souvisí také město Ottorokorra řetězy měst jednak s Mětropoli (= Throanou), jednak opět s Issédonem (Sérským); nápadný lom d r á h y v městě Ottorokoře vzniká schématickým znázorněním komunikačního u z l u dvou drah, z nichž jednu, spojující body Soita-Ottorokorra-Séra, kartograf chápe jako čáru h l a v n í.

Fakt dvojího zakreslení Sériky řozptyluje poslední pochybnosti o rozměrech Titianova příspěvku k zeměpisu krajin s druhé strany Imau; místo jednotné struktury, dané znázorněním obchodní dráhy mezi Kamennou věží a hlavním městem Sérů, zjištujeme d v ě s l o ž k y, jichž vzájemná konkordance ukazuje na základ s p o l e č n ý, jemuž co do úplnosti jest bližší předloha B. Důvody dvojího pojmenování týchž prvků a jejich skupin jsou jen z části jasny. Toponymie oblasti B jest po stránce jazykové zřejmě různerodá. O žádném jejím toponymu nelze nám s b e z p e č n o s t i tvrditi, že reprodukuje jméno d o m á c í (v zemi obvyklé). Vnější morfologie jmen tvořených koncovkou -ana jest rázu arijského; část jmen — Daxata, Aspakara, snad i Abragana — podařilo se etymologisovati z jazyků i r a n s k ý c h; jiná část jmenného materiálu jest i n d i c k é h o původu. Staré indické pojmenování Tibetanů ozývá se v názvech Bautai, Bautisos; vlastnictvím polomythicke indické kosmografie jest název skupiny ottorokorské; forma Thaguroi (Ithaguroi v. l.) připomíná jméno indického města Ithaguros v zemi Uar.a (= Urasa, v severním Pětiříčí) u Ptol. VII, 1, 45; snad jest k indickému označení Tocharů-Tuchára v podobném poměru, jako tvar Tachoroi (Ptol. VI, 12, kde jsou anachronisticky umístěni do poříčí Iaxartu) k původnímu Tocharoi (Thocari, Thogara). Konečně toponym Issédon jest reminiscencí z dávného ř e c k é h o zeměpisu.

Indické elementy jsou vázány na jih a východ oblasti B; provázejí dráhu vedoucí z Mětropole přes Ottorokoru k západu. O odchylec této dráhy k JZ mezi stanicemi Chauranou a Soitou sotva rozhodly údaje směrové; spíše poloha východiska, jež nutno podle toho hledati v Indii a to dle důležité zprávy Ptolemaiové (I, 17, 4) ve velkém městě P a l i m b o t h r e c h nad Gangem; odtud ostatně vyzařuje systém několika jiných dráh směrem východním, pokud lze souditi z konvergencie topografických řetězů mezi řekou Séros a horstvy Bépyrron a Maíandrós.²²⁾ Z nových pramenů přesvědčil se Ptolemaios (ibid.), že ze země Sérů »vede cesta nejen do Baktrie přes Kamennou věž, ale též do Indie přes Palimbothra«. Této větě bylo dosud rozuměno v tom smyslu, že autor viastrními výzvýdy

o indické dráze pouze doplnil detaillní Titianův popis cesty sérsko-baktrické; po překonání these titianovské však nepochybuji, že svým asijským přátelům vděčí Ptolemaios za popis obou obchodních dráh a to právě v podobě mapového náčrtku (*itinerarium pictum*), na němž zakládá se jeho konstrukce oblasti B. Mezi svými informátory jmenuje Ptolemaios římské obchodníky, kteří drahou část života strávili v indických městech, a indické plavce, kteří přistáli u břehů egyptských. Spisovatel *Periplu R. M.* zmiňuje se o kolonii řeckých obchodníků na ostrově Sokotře; Ptolemaios již mluví o dlouholetém jejich pobytu na půdě indické, a v nové době F. HIRTHOVI²³⁾ poskytly čínské prameny dokladů, že v 3. století po Kr. předaleký Kanton hostil osadu lidí z Ta-cinu (římské Syrie). Objevují-li se Palimbothra na mapě Ptolemaiově ve významu mnohonásobného východiska obchodních dráh, nemýlme se snad, hledajíce Ptolemaiova zpravodaje o nitrozemním zeměpisu Indií (I, 17, 4) a zemi Sérů v osobě některého obchodníka, snad zástupce některé alexandrijské firmy, usedlého ve velké indické metropoli. —

Ostatně jest indický náter v obořu předlohy B povrchní; koexistence iranských toponymů a zvláště tvaru Thogara vedle názvů Thaguroi, Thaguron svědčí, jak nedokonale pracovala indická recenze originálu. Zdá se ovšem, že Ptolemaios sám se nerozpokoval ve dvou, ve třech případech »opraviti« nomenklaturu své předlohy. Přijal z knihy Marínovy několik stěžejních bodů v oblasti střední a východní Asie, a při konstrukci map Sériky a obou Indií sloužily mu polohy Kamenné věže, Sérské metropole, pramenů Indu a předhoří Kóry k upevnění vlastního i Marínova zeměpisného materiálu. Podpůrným pilířem jeho konstrukce soustavy B jest poloha pohoří Émódského na rhodské rovnoběžce, jak byla starší geografií ustálena a jím adoptována; pevné pak body, jimiž jest konstrukce zatkvena v ostatním obsahu světové mapy, jsou na východě Séra metropolis, na jihu Palimbothra a (jak plyne ze zprávy autorovy v I, 17, 4) Kamenná věž na straně západní. Existence řeckých perifrasí Séra metropolis a lithinos pyrgos v iransko-indickém itineráři jest v prvém případě pochybna, v druhém velmi nepravděpodobna; ježto pak záleželo autorovi na vyšetření vztahů nové předlohy k důležitým bodům Titianovým, hleděl získati soulad obou řad údajů buďto dotazy u svého zpravodaje, nebo se spíše sám dohadoval, že hlavní město Sérů sotva je rozdílno od společného cíle dráh indické a baktrické, jenž v předloze B označen byl pravděpodobně svým indickým jménem; podobnou úvahou asi dospěl k stotožnění Titianovy Věže s prvou stanici předlohy B mezi Baktry a Issédonem, jejíž iranské, po př. domácí jméno skrývá se, možná, v některém z etnických názvů Grynaioi (Skythai) a Toornai. Nejbliže východní bod splývá mu s Titianovým hormétériem; označení místa v indické předloze zachovalo se pravděpodobně ve jménu krajiny Kasia.²⁴⁾

Pátráme-li podobným způsobem po momentech, směrodatných pro zařadění náčrtku O do mapy Sériky, nacházíme jeden z nich v nedostatku připojení (a toponymických vztahů) k indickému východišti — předloha zakresluje totík dráhu baktrickou, což rozchodlo o vzájemné poloze obou soustav. Jiným pokynem k (volnému ovšem) skloubení obou oblastí byla Ptolemaiova skupina města a kmene Issédonů, společná oběma předlohám. I když si netroufal sjednotiti obě stejnojmenná města, objevující se v prostředcích zdánlivě zcela různých, nemohl Ptolemaios být v pochybnosti, že Issédoni obou předloh jsou týž jediný kmén.²⁵⁾ Těsněji (snad) navazuje zpracování severní oblasti na prvky itineráře Titianova, pravděpodobně na polohu Kamenné věže prostřednictvím stanice Auzakie. — Zbývá tázati se po přičině odchylné toponymie; a tu především jest pravděpodobno,

že označení Séra métropolis jest dosazeno kartografem ze spisu Marínova místo indického jména, jež zase spolu s pojmenováním skupiny bautské a ottorokorrské spadá na vrub částečného i n d i c k é m u zpracování originálu; jenž užíval pojmenování převážně i r a n s k ý c h . Pravděpodobně dlužno podobným způsobem vysvětliti zbyvající rozdíly (dvojí pojmenování Kasia-Auzakia, Aspakara-Damna, Paliana-Piala) přizpůsobením sérského itineráře potřebám karavan různých národností střední a západní Asie, při čemž názvy Paliana a Piala, jež n'ležejí bodům podobných poloh relativních a jsou příbuzny fóneticky, jsou snad odvozeny z téhož označení v řeči domorodců. Dokladem účasti podnikavého živlu ř e c k é h o na karavanních výpravách do země Sérů jest jméno města Issélonu; v úvahu přicházejí Řekové parthští, nebo i kolonisté usedlí v emporiích a přistavech severozápadní Indie.

Znázornění Ptolemaiovo podrobuje obě předlohy výpočtům Marínovým, jež se zakládaly na zcela jiném materiálu popisném; již z té příčiny nemohou soustavy B a O býti pokládány za věrné kopie obou předloh. Rušivý vliv dvojnásobných vztahů k Baktrii a Palimbothrům a poměru k poloze Émódského pohoří starších map zračí se v torsi j i z n í soustavy, zejména dráhy Ottorokorra-Soita-Palimbothra; v p r e d l o z e probíhala dráha nepochybně směrem čistě severním, v souhlasu s indickou představou o severních sídlech blažených Uttara Kuru (srv. domněnku o arktické poloze Číny v Periplu R. M. 64); vzdálenost 22° délkových mezi stanicemi Kasia (hormétérion) a Issélon Sériké je v příčinné souvislosti s touto úpravou a snad i s dodatečnými posuny ve směru rovnoběžkovém, jimž nasvědčují některá pozorování v oboru předlohy B a poříčí Gangu. Marínovy výpočty délky poznaného světa opírají se o dvě vzájemně nezávislé řady údajů: o zprávy Titianovy a o jihoasijský periplus. Jeho hrubé zpracování prve řady stanovilo vztah mezi průběhem severní odnože Imau a polohou indického města Palimbother (I, 12, 8) a tím i poříčím Gangu, t. j. oblastí indického periplu. Marínův údaj, že východně od Kamenné věže (v krajině hormétéra) zdvihá se pohoří Imaos směřující od města Palimbother k severu, byl Ptolemaioví podnětem k zakreslení meridionálního pásma horského, dělícího prý Skythii ve dvě části, Skythii před a Skythii za Imaem. Ale průběh tohoto horstva, jehož pojmenování *τὸ πρὸς τὰς ἀριστοὺς ἀντίον "Iuaor ὅρος* (VI, 14; VI, 13) jest beze změny přijato z knihy Marínovy (I, 12, 8), vyhovuje totíko v severní části (S od hormétéra) požadavku Marínova, kdežto jižní odstavec přebíhá od poledníku 140° (na němž hormétérion) směrem JV k poledníku 145° , na němž, těsně nad jižním zakončením Imau, zaznamenává Ptolemaios město Soitu, stanici dráhy sérsko-indické; zeměpisná délka Palimbother jest dle Hyfégese 143° . Lze mít za to, že předpis Marínů byl důležitým voditkem Ptolemaiovým ve snaze po zjednání souladu mezi vlastním přepracováním indického periplu (I, 13—14) a Marínovým, jím totíko ve východní části pozměněným zpracováním sérské dráhy, jakož i nově získanými poznatkůy o zeměpisných poměrech odlehých končin asijských. Přeložíme-li jižní koncový bod Imau (se Soitou) a město Palimbothra s přilehlým úsekem Gangu (mezi ústím severního přítoku běpyrrského a městem Oreofanta) o 5° , po př. o 3° směrem západním, případně město Palimbother a celý pruh »skythského« Imau na poledník hormétéra ve shodě s představou Marínovou; vyrovná se čára řeky Gangu zmizením úseku (pochopitelného pravděpodobně jen dodatečným posunem Palimbother ve směru rovnoběžkovém), rušicího její spojitost podél rovnoběžky města Kindie; provedeme-li úměrné změny se stanicí Soitou a ostatními body soustavy B, najde sérsko-indická dráha své pravděpodobné pokračování v nejnápadnějším řetězu

měst Indie za Gangem. Ptolemaios opírá se zajisté o pozitivní zprávu, spojuje-li tuto dráhu s tokem řeky Sarabu.²⁶⁾

* * *

IV. Ptolemaiova mapa zemí za Imaem byla v nové době předmětem mnohých pokusů o interpretaci, jichž skrovné úspěchy dlužno přičisti několiko pochybenému základu, jehož jim poskytovala domněnka titianovská, ale též snaze velmi illusorní, uplatnit v řešení zmateného kartografického obrazu »přesné« metody identifikační, záležející jednou v »rektafikaci« Ptolemaiových souřadnic dle různých matematických vzorců, jindy v přenášení délek co do směru i velikosti s mapy Ptolemaiovy na mapu moderní. Neblahé odhodlání geografovo, obětovati popisu a výpočtu Marínova délkové údaje nových předloh (byly-li ovšem vzdálenosti uváděny, a to v měrách Řekům známých), ukazuje, jak nevhodnou půdou jest naše mapa pro upotřebení druhé metody; předem daný trojúhelník bodů: Kamenná věž-Séra métropolis-Palimbothra byl indické předloze (B) nezbytně ložem Prokrustovým. Poznání dvojího znázornění též oblasti zjednoduší ovšem řešení, odstraňujíc beznadějnou dosud záhadu dvojího cíle zobrazených drah, Séry a Throany; s touto obtíží odpadá i důvod k příkrému odsouzení Ptolemaia jakožto vědomého prý falsátora mapy Marínovy.²⁷⁾

Předloha B, kterou jako úplnejší volíme za podklad svého vlastního pokusu, kreslí obraz území ohraničeného částečně pásmovými horstvy, z nichž stékají tři včetve velkého říčního systému. Některé rozpaky působí jeho rekonstrukce; popis, jenž kmenový tok definuje dvěma prameny (α , β) a ústím pobočky (δ), shledávají někteří spisovatelé neúplným; ale rekonstrukce zdrojnice β jako řeky tekoucí směrem S nebo V a splývající se sjednoceným kmenem obou řek řek západních ($\alpha\delta$, $\gamma\delta$) nejen nemá opory v datech Hyfégése, ale není z ní ani dosti jasno, proč Ptolemaios chápe řeku $\gamma\delta$ jako přítok, bod β jako pramen řeky hlavní a nikoli naopak. Se zřetelem k přirodním zvláštnostem Tarimska, kam odkazují Séry starší prameny a jehož význačné rysy předloha předvádí, pokládám popis za výčerpavý stanovením bodů Ptolemaiem uvedených, čemuž vyhovuje konstrukce tří v bodě δ sbíhajících se čar $\alpha\delta$, $\beta\delta$ a $\gamma\delta$. Konstrukce, jež má analogii v kresbě nitrozemních veletoků Vnitřní Libye (Nigeir, na př. »spojuje« dvě horstva podobně jako Bautisos), spatřuje se již na některých mapách rukopisných.²⁸⁾

K oblasti Východního Turkestanu odnáší se i nomenklatura předlohy B. Název Sérů mizí u Ptolemaia jako výraz pojmu ethnografického a uchovává se v pojmenování země (Sériké), obydlené četnými »kmény« různých jmen, v nichž z části tušíme tarimské oasity pojmenované dle hlavních svých osad, dle zvyku dosud běžného v tom území. Kmen Bauta i (dle něhož řeka jmenej se Bautisos) jest totožný s onou částí Tibetanů (Bod, sanskr. Bhota), jejíž sídla dle čínských zpráv²⁹⁾ provázela jižní okraj Tarimské pánve podél t. zv. jižní dráhy obchodní, na horním toku Chotan-darje a východnějších řek stékajících do písčin s leďovci Kuen-lunských. Země Ottorokorr není dle mého názoru utopií; poloha na dálném severu, za sněžnou hradbou strmých hor, přispívá k pochopení, proč indický cestovatel, odpočívajíce po zápase s živly velehor mezi pokojným, orbě a obchodu oddaným obyvatelstvem úrodného Chotanska, v městech zakrytých zelení zahrad, domnival se prodlévat v zemi šťastných Severních Kuru. — Zápis Thaguru s městem Thogara v nejvýchodnější části země zdá se býti v prvé chvíli anachro-

nismem; původní sídla Tocharů rozprostírala se sice (dle FRANKEovy analýzy čínských zmínek o národě Ta-cha³⁰) v sousedství »léta jícího písku« a »nefritorodých hor« severozápadně od nynější vnitřní Činy, tedy i v oblasti »jižní dráhy«, ale pro setrvání části národa po jeho odchodu do poříčí laxartu není dokladů. Zdá se však, že v době Ptolemaiově nositelem starého jména Tocharů byl jiný kmen, vyšedší rovněž od severozápadních hranic Čínské říše, Jye-či spisovatelů čínských, Asiové čili Asiani řeckých historiků. Vítězství nad Tochary baktrickými zajistilo asianskému životu trvalou převahu; bojovnost baktrického obyvatelstva, dosvědčená pro konec prvého století po Kr. spisovatelem Periplu R. M., jest rys asianský a kontrastuje se starší relací čínského vyslance Čan-kiena (126 př. Kr.) o nevojenské povaze obchodníkových Tocharů baktrických (Ta-cha). Ještě po staletích udržuje se ve střední Asii řeč Asiū, t. j. řeč Asiū čili Asianů. Cizině sluje však asianská Baktrie nadále až do pozdního středověku Tocharskem (Tocharestán) a obyvatelé Tochary (Ptol. Geogr. VI, 11; číns. Ta-cha, později Tu-chuo-lo), čímž si vysvětluji též ujgurské označení: to chri (t. j. tocharštiny) pro řeč Asiū (Asi). I smíme snad považovati Thagury Ptolemaiovy za onu větev Asiū, jež i po vítězství Hunnů (Chiun-nu) r. 167 př. Kr. setrvala (pode jménem Siau-Jye-či) v oasách krajiny rozprostřené Z od oasy Tun-chuanské a S od úpatí Altyn-tagu. Jejich jazyková příbuznost a historická souvislost s t. zv. Tochary baktrickými nemohla zůstat utajena cizím karavanám, jichž se horlivě účastnili i kupci baktričtí.

Je-li naše identifikace Thagurů správna, přiblížili jsme se hrubému určení krajiny, v níž nutno hledat společný cíl drah obchodníků hedvábím. V předloze O sluje Throana a tímto jménem budíž i v dalších úvahách označován; Ptolemaiově splývá (v reprodukci jižní předlohy) s Marínovou Sérou. Vítaná shoda situace Throany v obou náčrtech (B, O) opravňuje k důvěře v přibližnou správnost kresby. Situace, daná relativními polohami horstva Ottorokorras, řeky $\beta\delta$ a jejího pramene, obchodní dráhy a jejího poměru k sídlům Thagurů (s městem Thogara) a k poloze písčité pouště (Ptolemaiem jako »město« uváděná Daxata = pers. dašt = písek, písčitá poušť,³¹) připomíná západní okolí oasy a města Tun-chuanu na samé hranici vlastní Činy. Stotožniti Ptolemaiovu Throanu s Tun-chuanem neropakuji se tím spíše, že annály dynastie Chanské znají město jako důležitou základnu veškerých operací vojenských i podniků obchodních, pokud směrovaly do Západního území (Tarimska); jeví-li se Throana s hlediska západních cestovatelů jako společný cíl turkestanských drah, nabyl Tun-chuan v zeměpisných pracích starých autorů čínských významu společného jejich v ý c h o d i s k a.³² Pohoří Ottorokorras, nás Altyn-tag, bylo dle mapy -Ptolemaiovy známo cizím obchodníkům od Chotanu až k výtoku (= pramenu β) řeky Tan-cho (J od Tun-chuanu), jež spolu s dolním tokem řeky Su-lej-cho rovná se východní části říční trati $\beta\delta$. Písčitou poušť (Daxata) rozumí předloha krajinu »léta jícího písku«, obávanou Lopskou poušť Marka Pola (nyn. Kuni-tag, »hory písku« na západ od Tun-chuanu).

Průběh starověkých cest vojenských a obchodních mezi Baktrií, Indií a Tun-chuanem, jejichž popisu dle čínských itinerářů věnoval velkou píli ALB. HERRMANN,³³ zjištuje archeologickým prozkumem celého území SIR AUREL STEIN.³⁴ Tím zjednán podklad pro identifikaci drah a jejich u z l ū Ottorokorry, Issédonu a (pravděpodobně též) Thogary, poznatelných dle l o m e n é h o průběhu topografických řetězců v schématickém náčrtu komunikační sítě. Ottorokorra, πόλις διάσημος v VIII. knize Geografie, jest hlavním městem kmene, jehož jméno, po-

věstné v indickém světě, nasvědčuje krajině ležící od Indie směrem severním, pod severním úpatím vysokých hor. Spojení s Indií (řetězcem: Ottorokorra-Orosana-Achasa??-Chaurana-Soita-Byltai??-Sapolos-údolí Sarabu.... Palimbothra), s Baktrií (Ottorokorra-Abragana-Paliana - Aspakara - Issédón-*Kasia - bod stotožněný s Kamennou věží - Baktra) a s Tun-chuanem na hranici Číny (Ottorokorra - Solana - Daxata - zdrojnice βδ - [Throana]) zajíštuje městu úlohu velevýznamnou v obchodě sérskou tkaninou; pokládám tento nejnápadnější uzel celé drahové sítě za vzkvétající Chotan, vyvíjející se ode dálva, zejména od prvého století po Kr., pod kulturními vlivy indickými (buddhismus). »Přítok« řeky Bautisu γδ jest řeka Chotanská, vytékající dvěma zdrojnicemi (»nefritovými« řekami Kara-kaš a Jurun-kaš-darja) ze země Bautů.

Západněji, mezi oasami Chotanem a Gumou, opouští indická dráha pánev Tarimskou roklí Sandžu-darje, a její další průběh jest dle ALB. HERRMANNa³⁵⁾ značen body: Sahidulla (na Kara-kaš-darji) - údolí Jarkendské řeky - průsmyk Opran - Udzadbai (v Pamirské vysočině) - krajina Kandžut - ohbí Indu, odkud vedla dráha čínskými cestovateli popsaná směrem jihozápadním do údolí Kabulu, kdežto cesta do poříčí Gangu sledovala pravděpodobně horní tok řeky Indu (zde Baltistán, země Byltů) až k posvátné krajině v okolí jeho pramenů, aby posléze splynula s některou poutnickou drahou, dotýkající se částečně břehu řeky Saraju (Gogry).

Z trojice dráh, jež dle zeměpisných zpráv starých Číňanů vedou z oasy Tun-chuanu do Západního území, možno bez obtíží poznati t. zv. jižní dráhu (podkven-lunskou) v řetězci Issédón - Ottorokorra - Thogara, kdežto »střední« (podtan-šanské) dráze rovná se pravděpodobně čára Issédón - Drósaché - Thogara, táhnoucí se podél úpatí horského pásma (Tan-šanu), východní to části Kasijských hor dle Ptolemaiova pochopení předlohy. Obě dráhy, sjednotivše se v stanici Thogaře, křížují poušt dosti významnou, aby byla v itineráři vyznačena, a dostihují pak svého cíle [Throany]. Poloha Thogary nemálo připomíná Pan-junovo dobrozdání (z r. 119 po Kr.) o strategické ceně hlavního města někdejšího království Lou-lanu; jsouc spojeno s Tun-chuanem obtížnou, ale hojně frekventovanou drahou obchodníků hedvábím (srv. nálezy STEINovy ve zříceninách i v blízké oblasti solné kůry), ovládalo stejně výhodně území střední dráhy (jež je spojovala s oasami severního Tarimska), jako říši Šan-šan a Chotansko, rozkládající se podél jižní dráhy.³⁶⁾ Horstvo Thaguron možno pak srovnati s Kuruk-tagem, zdvihajícím se v severním okolí zřícenin lou-lanských.³⁷⁾

Zdá se, že podobně jako v okolí [Throany], tak i v krajině Issédonu kryjí se obě vrstvy předlohy, fysikální base a síť itinerářů, způsobem dosti případným; aspoň charakteristický poměr trati Aspakara-Issédón k úhlu obou větví Kasijských hor poněkud připomíná skutečné poměry pruhu podél Kašgarské řeky v úhlu Nebeských hor a vysočiny Pamirské, a Jarkendská řeka prolamuje strmý východní svah řečené vysočiny v poloze, jež dobře se srovnává s relativní polohou kasijského pramene (α) řeky Bautisu (Tarimu). Město Issédón, mající na mapě Ptolemaiově význam uzlu střední a jižní dráhy, jest buď nynější Kašgar (a jest potom chybě vysunuto z horského rámce Tarimské pánve, spolu s tratí Issédón-Drósaché-Thogara), nebo leží již v Pamirské vysočině (Kasijských horách) v poloze, kde se dráhy stoupající směrem od Kašgaru (střední dráha) a od Jarkendu (jižní dráha) spojovaly.³⁸⁾ —

Povšimnutí zaslouží zjev, opakující se v stupňované míře v soustavě O, že popis jižní dráhy ve východní její části mezi Ottorokorrou a [Throanou] a zejména popis střední dráhy s jedinou stanicí Drósachou³⁹⁾ zůstává počtem podrobností za zpracováním západní části jižní dráhy (mezi Issédonem a Ottorokorrou). Obě předlohy jsou bezpochyby upraveny pro potřebu vůdců karavan, necestujících dále než do Chotanska na jižním okraji Tarimské pánve; zdá se však, že archetyp obou náčrtů zpracovával stejnomořně obě dráhy až k emporiu [Throané] ležícímu na samé hranici vlastní Číny. Ze zachovaných zpráv o ruchu, zavládnutím podél drah Západního území v druhém období čínské nadvlády (kolem r. 100 po Kr.), získáváme dojem, že ponechání iniciativy cizím obchodníkům a opatření k podpoře dopravy po karavanních cestách⁴⁰⁾ byla velmi příznivá zeměpisnému poznání Tarimska. Jest pozoruhodno, že v tomto období dosaženého přímého spojení mezi Čínou, Indií a Západem neslyšíme (v Periplu R. M.) ničeho o Sérech, a že jako vlast vzácné tkaniny je správně uváděna Čína. V téže době vznikl zajisté archetyp zobrazující mapu komunikační sítě mezi Baktry a Tun-chuanem podle zkušeností cestovatelů iranských; ve stavu více méně redukovaném podávají obsah archetypu obě předlohy z doby Ptolemaiové, t. j. z doby panování Antoninova, kdy déle trvající oslabení čínské nadvlády v obvodu karavanních drah štvořilo podmínky, směřující k novému rozvoji s e r s k é h o meziobchodu. Značný počet styčných bodů mezi řadami antických zpráv o Sérech s jedně a Ottorokorech čili Attakorech s druhé strany vede k závěru, že obě jména vztahují se ke kmeni jedinému, k indoevropským obyvatelům starověkého Chotanska.⁴¹⁾

Poznámky.

Z Ptolemaiové Geografie cituji: z knihy I—V, dle vydání MÜLLEROVA (Paříž 1883—1901); z VI, dle vydání WILBERGOVA (Essen 1838 1848); ze VII—VIII, dle NOBBEOVA (Lipsko 1845). Mimo to použito CUNTZova kritického aparátu ke Geogr. II, 7—III, 1 (Berlín 1923, str. 45—95).

¹⁾ Fakt plynne z výkladu Ptolemaiova v Geogr. I, 6, 1. S chvályhodným pochopením neukončenosti své vědy neochabl Marinos po uveřejnění prvého popisu své velké mapy světa v horlivosti sběratelské, a že opět a opět sám své vlastní údaje i cizí názory opravoval, bylo zřejmo *ἐκ τῶν ἐκδόσεων αὐτοῦ τῆς τοῦ γεωγραφικοῦ πίνακος διορθώσεως πλεύτων οὐσῶν* (ibid.). — Je zvykem pomýšleti na několik »vydání« (*ἐκδόσις*, knihy), jejíž cílem bylo podle méněně LETRONNEOVA »dle cestovatelů starých i novějších opravit mapu oikumeny, jak ji kreslili současní zeměpisci« (LETRONNE, KLAYDIOY PTOLEMAIOY *z. t. λ.*, 2nd art., Jurnal des Savants 1831, str. 240). S pojetím knihy Marinovy jako díla po výuce bývá uváděn v souhlas především titul »Opravy zeměpisné mapy«; kritického bývá uváděn v souhlas především titul *A History of Ancient Geography etc.*², vol. II., London 1883, E. H. BUNBURY (str. 549) upozorňuje na analogii díla Eratosthenova, vyrostšího prý rovněž ze snahy, vskutku kritisoval (I, 6, 1). Spatruje-li se však hlavní opora řečeného názoru v dalekosáhlém odvratu Marinové od pravověrých nauk eratosthenovského zeměpisu, nutno připomenouti, že Marinův obraz světa známe jen v jeho posledním stadiu vývojovém; není dokázáno, že již prvé *ἐκδόσις* se obracely proti vládnoucím představám o rozsahu a obrysů »země obydlené«. — LETRONNE vztahuje titul (*Diorhosis*) na celek díla Marinova, a předmětem, k němuž se titul odnáší, jest mu kollektivní jakási mapa, vystihující průměrné názory zeměpisce doby Marinovy. K jinému pochopení podstaty »Opravy« a jejího objektu vede úvaha, že nepochybne pravě *ὑπομνήματα*, t. j. popis Marinovy mapy světové, byl nejvlastnějším jádrem celého díla. Jestliže v souvislosti se vztěstem nových poznatků zeměpisných autor několikrát podrobil revisi prvé svoje údaje (I, 6, 1), je na snadě hledati spojitost mezi názvem »Opravy zeměpisné mapy« a zdokonalováním mapy Marinovy. »Oprava pásem (klímat)« a »oprava hodinových sloupů«, na něž se autor omezil *κατὰ τὴν τελευταῖαν ἐκδοσιν* (I, 17, 1), mají nepochybný vztah k rozdělení mapy Marinovy. Pokyny ke správnému znázornění horního toku nilského (I, 15, 11), k lokalizaci Trapezuntu (»Trapezús dáme na byzantskou rovnoběžku«, I, 15, 10) a snad i příspěvek k topografií Britannie (I, 15, 7) považuji za zlomky této dílem opravné, dílem doplňující činnosti spisovatelovy. Ptolemaios sám jest nepochybně poučen historii knihy Marinovy, pamatuje-li úpravou textu na možné korrekturny svých souřadnic (II, 1, 3). K výkladu pojmutu *ἐκδόσις* v úzkém smyslu »vydání« poznamenávám, že omyly podobné oněm, jež kárá Ptolemaios v Geogr. I, 15, 7—10 (na př. umístění »veškerých měst« thráckého nitrozemí na sever od byzantské rovnoběžky) jsou zarážející zjevy v knize několikráté přehlížené, a že termin *σύνταξις*, jímž Ptolemaios na dvou místech (*ἡ τελευταῖα* I, 6, 2 po př. *ἡ δοτάη σύνταξις* I, 18, 3) nahražuje výraz *ἐκδόσις* (I, 17, 1), značí mu častěji část celého

dila (význačný plurál *συντάξεις* I, 15, 1; I, 17, 1; I, 18, argum.; I, 18, 4). Třeba že temné narážky Prolegomen nejsou s to, aby poskytly důvodů rozhodujících, přece jen dle mého mínění celkem podporují názor, že nadpis »Diorthosis« tvořil společný rámcem několika v delších časových intervalech vycházejících publikací (*ἐκδόσεις*) oprav a doplňků k prvé práci, popisující jednu z prvních fasi Marínovy světové mapy; úplné dílo (*ὅλη ἡ συντάξις* I, 19) skládalo se podle toho z několika částí (*συντάξεις* v terminologii Ptolemaiové) nestejného stáří, jež materiál původní i nový (opravný) zpracovávaly jednak s hledisek různých otázek theoretických, jednak (vlastní *ἀπομηματα*; význam pojmu viz I, 18, 2 a I, 6, 2) ve formě prostě popisné. Názvu prve syntaxe (*ὅ γεωγραφικὸς πίναξ?*) Prolegomena neuvádějí, a nebylo toho ani třeba v souvislosti, v níž (I, 6, 1) záleželo pouze na důkazu úsilí autora hlavní předlohy Ptolemaiové o dosažení mapy přesné a nejnovějším poznatkům vyhovující.

Rozbor světové mapy Ptolemaiové narází na situace vysvětlitelné pravděpodobně jen palimpsestickým krytím různých jejich stadií vývojových. Některé případy jsou podmíněny obtížemi Ptolemaiové revise okrajů mapy předchůdcovy; ale též opravy Marínem provedené nutně byly vnitřní jednotě kartografického znázornění na úkor všude, kde autor buď pro značnější odstup časový nebo pro nepřístupnost původních pramenů nebyl si v době opravy již vědom vzájemné závislosti různých prvků mapy. Bude ukázáno na zajímavé vztahy mezi zeměpisem Sériky a jihoasijským periplém; zde upozorňuji na Ptolemaiovu lokalizaci ostrova Menuthias (IV, 8, 1), falešnou vzhledem k Ptolemaiovým souřadnicím métropole Raptia (IV, 7, 4), případnou vzhledem k pravděpodobné její poloze m a r i n o v s k é. Nutno totiž Raptia M a r i n o v a hledati (v souhlasu s představou meridionálního průběhu pobřeží azanského) v okolí meridiánu Arómat a zároveň (dle odhadu Marínova zpravodaje Dioskora) ve vzdálenosti 5.000 stadií, t. j. 10^6 , severně od předhoří Prason, tedy asi na rovnoběžce 14° j. š. Nedostatkem jakékoli zmínky o ostrově v hlavním pramenu Ptolemaiově (v azanském periplu, viz podrobný výtah v I, 17, 5) vysvětlují, proč autor byl zcela odkázán na údaje Marínovy, jež se však zakládaly na zcela jiném přesvědčení o rozmněrech »světa prozkoumaného«.

²⁾ Dle programu vysloveného v Geogr. I, 19 jest Hyfégése (t. j. II.—VII. kniha Geografie) v podstatě uceleným, přehledně uspořádaným vydáním popisné části díla Marínova s doplňky a některými odchylkami.

Po stránce formální připrůsobuje Ptolemaios uspořádání hypomnémát praktické potřebě oněch zeměpisců, jimž dílo Marínovo bylo vítanou pomůckou k sestrojení světové mapy i map speciálních. S toho hlediska zavdávala příčinu k nejedné výtte již složitá stavba díla (I, 18, 3—4). Vážnější nedostatky vykazovaly Marínovy katalogy s o u r a d n i c e zeměpisných; bylo totiž nutno, hledati délky v jiné řadě tabulek než šířky, ony v popise polodníků, tyto v popise rovnoběžek; obojí seznamy mely četné mezery, a tak byla většina bodů definována nedostatečně, buď jen polodníkem, nebo jen rovnoběžkou (I, 18, 4). Rekonstrukce periplu nebyla zcela obtížnou úlohou, byloť lze scházející souřadnice interpolovati podle povsechného průběhu pobřežní čáry; tato metoda však selhávala u měst od moře vzdálených, jichž relativní polohy nebyly nikde uváděny (I, 18, 5). Aby doplnil polohy Marínem nedostatečně stanovené (... τὰ μὴ παρ' αὐτῷ δῆλα γενόμενα ... I, 19), upotřebil Ptolemaios jednak vypravování cestovatelů (tedy periplů a itinerářů), jednak »přesnějších map«, jimiž s H. BERGEREM (Geschichte der wissenschaftlichen Erdkunde der Griechen², Leipzig 1903, str. 645) rozumím pečlivěji provedené exempláře map (atlantů), kolujících pode jménem Marínovým. Ale přes tato kontrolní opatření zdá se, že kusé souřadnice zanechały stopy na četných místech světové mapy Ptolemaiové. Řadim sem některé zjevy nápadných jakostních rozdílů mezi délkovým a šířkovým určením poloh, jak jsou patrný v rozříšteném znázornění některých itinerářů. Na mapě Pannonií (viz na př. K. MÜLLER, Tabulae in Cl. Ptolemai Geographiam, Parisiis 1901, Tab. 10) zřetelně vystupují dva řetězy,

měst, značící průběh dráhy dunajské a drávské, mimo to disiecta membra třetí, sávské dráhy. Stanice Siskia - Praetorion - Serbition - Marsonia - Uakontion (amnis Bacuntius Plin. N. H. III, 148) - Saldis - Bassiana - Sirmion - Taurunon sledují po sobě v správném pořadí od Z k V, vyjímajíc stanici Bassiana, jež dle Tab. Peut. V. 5—VI, 6 správně náleží do mezery obou měst posledních. V určení šířek patrná nejistota, a stanice druhá, třetí a pátá jsou vrženy daleko na sever až nad řetěz nejistota, a stanice druhá, třetí a pátá jsou vrženy daleko na sever až nad řetěz drávské dráhy. — Mapa Syrie a Petrejské Arabie zaznamenává (od S k J) města Filadelfia - Ebsuta - Médaba - Rabathmóba - Charakmóba, jichž identita je zájištěna na meridionální dráze z Ammanu (Filadelfia) až po el Kerak (Kir Moab, Charakmóba). Ze pramenem byl itinerář, plyne ze správného pořadí šířek i z umístění tří středních stanic v husté řadě na poledníku $68\frac{1}{2}^{\circ}$. Poslední stanice Charakmóba je však posunuta o $2\frac{1}{3}^{\circ}$ na západ, a menší posun ($0\frac{1}{2}^{\circ}$) v témže směru utrpěla i Filadelfia. U důležité a mírně toliko dislokované Filadelfie nelze vyloučiti dodatečnou opravu, analogického výkladu však nepřipouští transplantace Charakmóby do prostředí, ježto topografii jest zjevem cizím. — Oba uvedené příklady uvádějí zajisté živě na mysl Ptolemaiovu charakteristiku hypomnémat Marínových.

³⁾ Srv. ALB. HERRMANN, Die alten Seidenstrassen zwischen China und Syrien I. (Quellen und Forschungen z. alt. Gesch. u. Geogr., H. 21), Berlin 1910.

⁴⁾ Plin. N. H. VI, 37; Divis. orb. terr. 18 (ed. RIESE); Anon. Ravenn. Cosm. V, 28—29.

⁵⁾ Rukopisné formy Thuni et Focari (Plin. N. H. VI, 55) jsou přepsány z původního čtení Funi et Thocari.

⁶⁾ Anon. Ravenn. Cosm. II, 8.

⁷⁾ D. DETLEFSEN, Die Anordnung der geographischen Bücher des Plinius und ihre Quellen (Quellen u. Forsch. z. alt. Gesch. u. Geogr. H. 18), Berlin 1909, str. 124—5.

⁸⁾ E. H. BUNBURY, l. c., vol. II, str. 414. Se jménem Tabis sv. Ptolemaiovu Tabiény v Přední Skythii.

⁹⁾ KIESSLING, *Pōfāra* (PAULY u. WISSOWA, R-E., 2. Reihe, 1. Halbbd., Stuttgart 1914, str. 10).

¹⁰⁾ Schéma, jehož použil Marinos k zachycení bodů itineráře Titianova, skládá se ze 1. soustavy místních rovnoběžek, vymezujících pásmo mezirovnoběžková, t. zv. klímata (EHRENBURGovo setření o počtu klímat Marínových přehlíží fakt, že k čarám klímata ohraňujícím náleží též rovnoběžka byzantská, Geogr. I, 15, 9; sv. EHRENBURG, Ueber die Karteneintheilung des Marinos von Tyros, Beitr. z. Geophysik III, Leipzig 1898, str. 476—480). Na býzantské rovnoběžce leží: vstup do vysočiny Komédů a Kamenné věž, na helléspontské jihozápadní část vysočiny s rokly Komédů, jižně od helléspontské rovnoběžky Séra métropolis, pravděpodobně na rovnoběžce smyrenské ($38\frac{1}{2}, \frac{1}{2}^{\circ}$ š.), na niž ji klade Ptolemaios. Znázornění Ptolemaiovo odchyluje se od popisu Marínova polohou rokly Komédů, pošinuté skoro 2° jižním směrem;

2. soustavy šestnácti poledníků, jež nazývám poledníky hodinovými; protínají rovnoběžky v pravých úhlech a rozdělují plochu mapy na 15 hodonových sloupů po 15° (*έποια διαστήματα*). Odélkový výčet Marínových nedovídáme se z Prolegomen mnoho. Propočítáním časového údaje Titianova methodou Marínovou docházíme k hodnotě více než 228° pro meridián Séry; Marinos zaokrouhluje ji na 225° , t. j. na délku šestnáctého poledníku hodinového (I, 11, 1). Vzdálenost druhého stěžejního bodu — Kamenné věže — od Eufratu stanovil Titianos v jednotkách délkových (876 schoinů); výpočtem získáváme pro meridián Věže $137\frac{2}{3}^{\circ}$. Ptolemaios koriguje v Prolegomenech číslo Titianovo na 800 schoinů; Kamenná věž připadá mu (I, 12, 9) na poledník 132° . Již ALB. HERRMANN uvedl, že Ptolemaiovu kartografické znázornění (VI, 13) nedbá tohoto návrhu opravného, zaznamenávajíc polohu Kamenné věže na poledníku 135° ; t. j. na desátém poledníku hodinovém (ALB. HERRMANN, Marinus,

Ptolemäus und ihre Karten, Zeitschr. d. d. Ges. f. Erdk. 1914, Berlin, str. 782). Zdá se, že Ptolemaios podržuje hodnotu původní, zaokrouhlenou, a to již Marinem, na délku nejbližšího poledníku hodinového. — Velmi charakteristické jest umístění obou bodů itineráře mezi Věží a Baktry na poledních třetinových (vstup do vysočiny Komédů 125° d, rokly Komédů 130° d). Trojdelení sloupců hodinových navrhuje Ptolemaios v I, 23; H. BERGER (l. c. str. 611) má za to, že u Marína nelze zjistit něčeho podobného. Zdá se však, že Ptolemaiovo zpracování země Saků dovoluje stopovat třetinové schema nazpět až do zeměpisného díla Marína. Že mapa i v oblasti mezi Baktry a Věží hrubě zaokrouhuje číselné údaje Titianovy, vyplývá ze srovnání s popisem v I, 12, 8; vzdálenost mezi roklí a Věží jež podle zprávy Titianovy rovná se 50 schoinám, t. j. 1500 stadiím, vyřůstá v třetinovém schématu na celých 5° čili 2000 stadií dle počtu Marína.

Údaje Titianovy spolu s jihoasijskými periipy poskytly Marínovi nejvzácnějších námitek proti vládnoucím představám o délce oikúmeny; proto jistě překvapuje zpracování dokumentu tak důležitého na půdě schématu, v němž rozdíl $2^{\frac{2}{3}}\%$ pro délku Kamenné věže jeví se hodnotou irrelevantní.

Vysvětlení nachází ve zvláštnosti poslední syntaxe Marínovy, kterou právě se zabývají kritické statí Prolegomen (srv. I, 6, 2) a z níž patrně pocházejí i zprávy o výpravě Titianově. Marínovi nebylo totiž možno καὶ κατὰ τὴν τελευταῖαν ἔκδοσιν, ὡς αὐτὸς φησι, πίνακα καταγράψαι, δι' ὅ (H. BERGER l. c. str. 615; δι' οὐ ρκ.) καὶ τὴν τῶν ηλιμάτων καὶ τὴν τῶν ὀριατῶν μόνως (ve významu μόνων) ἐποίησατο διάρθρωσιν.

Větě nejednou již různě komentované rozumím tak, že při zpracování látky, nastřádané pro novou, »poslední« diorthosi, autor provedl opravu toliko »Pássem« a »Sloupců hodinových«, ježto se musil tentokrát zrcít konstrukce světové mapy; tím odpadlo zpracování nového materiálu v síti stupňové, tudíž i oprava zeměpisných souřadnic v »Popisech rovnoběžek« a »Popisech poledníků«. Marínos patrně s pěchá s uveřejněním nedostatečně zpracovaného materiálu, věda, že jest to jeho práce poslední; spokojuje se proto stanovením nového rámce světové mapy (I, 7, 1—2; I, 11, 1) a uveřejňuje nový materiál jednak nezpracovaný, ve formě výtahů ze zpráv nově získaných (srv. na př. zprávu o relativní poloze Noiomagu a Londinia I, 15, 7), jednak zhruba jej zařazuje do popisu klímat a sloupců, takže Noiomagos jest uváděn ještě jednou (chybně!) v popisu klímatu, omezeného na jižní straně rovnoběžkou donského ústí (ibid). Přirozeným doplňkem byl (stejně povrchní) popis místních rovnoběžek (zlomky viz I, 15, 8; I, 15, 10; I, 16) a hodinových poledníků. Pravděpodobně jen se zřením k plánu poslední syntaxe volil Marínos schéma klímat a sloupců hodinových pro náčrt sérské obchodní dráhy.

Vlastní katalogy Marínovy, jichž úpravou vznikly seznamy poloh zeměpisných v II.—VII. knize Hyfégese, vztahovaly obsah světové mapy nepochyběně na síť stupňovou, doplněnou systémem zlomkových poledníků a zlomkových rovnoběžek. V Ptolemaiově Hyfégesi řídí se hustota síť hustotou zmapovaného materiálu a mnohdy není ani na téže mapě všeude stejná. Soustava dvanáctinná ($1/_{12}$, $1/_{6}$, $1/_{4}$, $1/_{3}$, $5/_{12}$, $1/_{2}$, $7/_{12}$, $2/_{3}$, $3/_{4}$, $5/_{6}$, $11/_{12}$ stupně) ovládá thése četných zemí středomořských, ostatní these kombinují soustavu čar čtvrtinových a šestinových ($1/_{6}$, $1/_{4}$, $1/_{3}$, $1/_{2}$, $2/_{3}$, $3/_{4}$, $6/_{6}$ stupně) s rovnoběžkami $43^{1/12}{}^{\circ}$ (= Marínova rovnoběžka byzantská), $38^{7/12}{}^{\circ}$ (rovnob. smyrenská), $16^{3/12}{}^{\circ}$ (rovnob. mořská), $8^{5/12}{}^{\circ}$ jednak severní (avalská rovnob.), jednak jižní šířky. Východně od ostrova Taly (t. j. v oblasti Ptoleaiem přepracované?) rovnoběžka 43° strhuje na sebe body, jež Marínos kladl na rovnoběžku byzantskou.

Mapy severní a střední Evropy náležejí soustavě čtvrtinové a šestinové, což přchlédl K. MÜLLER ve svém kritickém vydání Geografie. Proto hnutno opravit některá nepravděpodobná čtení MÜLLEROVA; jsou to šířková určení bodů: ἑξουγί 55° 5' (II, 3, 4; nutno vynechati celý zápis, scházející četným, mezi

nimi i nejlepšimu rukopisu); Noiomagos $53^{\circ} 5'$ (II, 3, 13; konjectura vydavate-lova); Trajané $50^{\circ} 35'$ (II, 9, 8); Uisontion $45^{\circ} 25'$ (II, 14, 4), Tarsion $44^{\circ} 35'$ (II, 15, 4); některá z nich již O. CUNTZ nahradil čísla rukopisu Vat. 191 (O. CUNTZ, Die Geographie des Ptolemaeus, Berlin 1923); nepravidelnost jest — přes souhlas rukopisů — i zeměpisná šířka $46^{\circ} 5'$ pro rhaetské město Drusomagos (II, 12, 2).

Pracuje-li Hyfégése pomáckami, jež jí dovolují stanoviti polohy bodů s přesností $\frac{1}{6}$, ba $\frac{1}{12}$ stupně, ukazují výsledky v Hyfégési skutečně dosažené, že pomácek těch nebylo použito rovnoměrně. Ze 143 délkových určení v thesi Germanie (II, 11) připadá 71 (polovina) na poledníky stupňové, 36 (čtvrtina) na půlštupňové, a o zbývající čtvrtinu (36) dělí se ostatní druhy zlomkových čar $\frac{1}{6}, \frac{1}{4}, \frac{1}{3}, \frac{2}{3}, \frac{3}{4}, \frac{5}{6}$, z nichž zase nápadněji jsou vyznamenávány čáry třetinové ($\frac{1}{3}, \frac{2}{3}$). Velká většina dat fysiografických jest umístěna na polednících celo- a půlštupňových; tím podivněji zarází svědomitost, s níž Hyfégése stanovi (na $40\frac{1}{6}$ d) pramen bezjmenné, uboze popsané řeky mezi Labem a Vislou. Nerovnoměrné obsazení poledníkové soustavy s maximy celo- a půlštupňovými jest úkaz v Hyfégési konstantní; totéž lze říci o určeních šířek východ, leč že statistika přece všude prokazuje rozsáhlejší upotřebení zlomkových rovnoběžek, což vysvětluji jako zjev přirozený v obdélníkové projekci Marínové o jednotném všude poměru stupně délkového k šířkovému 4:5. Vydatnější využití zlomkových rovnoběžek prozrazuje se velmi zřetelně i v popisu zemí ekvatorialních, jako Taprobany a jejího věnce ostrovního (VII, 4); mapa, kterou popisuje these uvedená, jest kreslena nepochybně v projekci Marínové a nikoli v čtvercové projekci (1:1), kterou v VIII. knize Ptolemaios navrhuje pro její rekonstrukci. Tak tomu i v nepochybných obvodech vlastní kartografické práce Ptolemaiové, jako na mapách Azanie (IV, 7, 4) a Zadní Indie (VIII, 2—3).

Tab. I.

49°	$49\frac{1}{6}^{\circ}$	$49\frac{1}{4}^{\circ}$	$49\frac{1}{3}^{\circ}$	$49\frac{1}{2}^{\circ}$
Porolisson 48° š	—	—	—	—
Napoka $47\frac{2}{3}^{\circ}$ š	—	—	—	—
Patauissa $47\frac{1}{3}^{\circ}$ š	—	—	—	—
—	—	Salinai $47\frac{1}{6}^{\circ}$ š	—	—
—	—	Apulon $46\frac{2}{3}^{\circ}$ š	—	—
—	—	—	—	Germizera $46\frac{1}{4}^{\circ}$ š
—	—	—	—	Hydata $45\frac{1}{3}^{\circ}$ š

Stanovíc polohy míst s přibližněm dle hustoty souřadnicové sítě tu hrubším, onde jemnějším, podává Hyfégése více méně z kreslený obraz mapy, kterou popisuje; viz na př. stupňovitý rozklad přímky směru SSZ v síti čtvrtinových poledníků, jak se jeví v Ptolemaiově znázornění nejdůležitějšího dáckého itineráře (srv. Tab. Peut. VII, 5—VIII, 3); tab. I.

Východiště dráhy Zarmizegethusa jest přeloženo daleko na západ a záhy ceno poledníkem soustavy šestinové ($47^{\circ} / _0^{\circ}$ d., $45^{\circ} / _4^{\circ}$ š.). Ježto poloha vzhledem k obhí dunajskému u Dierny je dosti správná, máme snad před sebou (přes anachronistické označení basileion) jednu z dodatečných oprav Marínových, po př. Ptolemaiových. — Rovnobežně se vztístem mapovaného materiálu v pozdějších syntaxích dostavila se nutně potřeba zjemnění zlomkové sítě; pokud snad tato okolnost (a ovšem též Ptolemaovy methody doplňování souřadnic) podmiňuje popsaný zjev nerovnoměrného rozdělení látky na různé čáry kartografického plánu, nebylo zatím možno vyšetřit.

¹¹⁾ ALB. HERRMANN, Die Seidenstrassen vom alten China nach dem Römischen Reich (Mittg. d. K. k. geogr. ges. Wien 1915) str. 484, 491.

¹²⁾ Východiskem svého šetření o poloze země Sérů činí skutečnost, že v antické literatuře mají Sérové význam dodavatelů čínských produktů průmyslových (hedvábí a výtečné oceli; mimo to uvádějí se u dvou spisovatelů kožišiny mezi vývozními předměty) národům iranským a indickým. Dle toho možno pokládati Sery:

a) buď za Číny samy,

b) nebo za turkestánské prostředkovatele obchodu čínskými výrobky, sídlící v obasti karavanních druh mezi Iranem, Indií a Čínou. — Často citovaný (ač nespolehlivý) etymologický výklad hledá spojitost mezi jménem Sérů a čínským pojmenováním hevlábí (se); je-li tomu tak, jest uměle tvorené jméno spíše »obchodní firmou« (znamenajíc v původním svém smyslu prostě »prodavače hedvábí«), než vyjádřením pojmu ethnografického, a při labilním stavu konstelace politické a národopisné v oboru pánve Tarimské nelze vyloučiti možnost, že v průběhu staletí změnilo svého ethnografického nositele.

Řešení takto pochopené »sérské otázky« nachází důležitou oporu především v datování nejstarších zmínek o Sérech, jejich zemi a obchodu. K vládě řeckobaktrických králů (Demetria po př. Menandra), nejpozději tedy k prostřední třetině druhého století př. Kr., vztahuje se Strabonem dochovaná zpráva Apollodóra artemitského (Strab. Geogr. XI, 11, 1). Od éthnika odvozený název hedvábných tkaní *σηριανά* vyskytuje se již ve spisech Alexandrova vůdce Nearcha (ibid. XV, 693), a hyperboréjské rysy v antických povahopisech Sérů (mírumilovnost, spravedlnost, dlouhověkost), tedy líčení Sérů jako národa severského, předpokládá i n d i c k é hledisko (Sérové splývají s legendárními Uttara-Kuru), čímž nasvědčuje periodě živých styků vojenských a diplomatických mezi Řeky a Indií ve 4. a 3. století př. Kr. — Jest jistě zjevem málo příznivým thesi, ztotožňující antické Sery s Číny, rozepisují-li se řečtí spisovatelé o národě Sérů dávno před posunutím čínské hranice na západ přes úsek Žluté řeky u města Lan-čou (r. 121 př. Kr.); v době, kdy středoasijskí prostředníci ovládají veškerý obchod vzácnou tkaninou, je sotva pravděpodobno, že zprávy současníků o národě Sérů přelétají tři tisíce kilometrů hor a neznámých pouští, dělicích pomezí hellenistického světa od západní hranice Číny, nevědí však ničeho o mnohem bližších a s řeckými (na př. baktrickými) obchodníky přímým stykem spojených turkestánských dodavatelích »sérského« zboží.

Vzpomenutou zprávu Apollodóra artemitského nutno tím výše ceniti, že ji zaznamenává historik říše, pěstující čilé obchodní styky s Východem, zároveň hlavní autorita starších zeměpisů o národopisných poměrech střední Asie. Jeho svědectví vybavuje Sery z tajemného přítmí legend ottorokorrských a staví je do reálného vztahu k dějinám hellenistické Baktrie. Sérové, žijící v dosahu zbraní baktrických, mohou být jen obyvatelé západních oas nynějšího Čínského Turkestanu, oas, jež jejich poloha a výhodné spojení s Iranem, Indií a Čínou předurčilo k úloze významných emporií. (Možno souditi, že zajištění panírských komunikací proti útokům loupežných horalů bylo vůdčím motivem vojenské akce; H. G. RAWLINSON, Bactria, London 1912, str. 77).

Že identifikaci Sérů s Číňany stavějí se na odpor některé zprávy starověké, uznávali někteří badatelé, chtějící rozeznávat v antické literatuře různé »Pseudo-séry« od Sérů skutečných, totiž prý Číňanů (VIDAL DE LA BLACHE, *Les voies de commerce dans la Géographie de Ptolémée*, C. R. Acad. des Inscr. 1896, str. 477). Důvody, uváděné ve prospěch tohoto rozlišování, jsou hodnoty dosti problematické. Hojně doklady snadno pochopitelné záměny dodavatele s producen-tem nutí ke kritickému hodnocení zpráv, ostatně fantastických, o sérském pů-vo du hedvábí (sr. houževnatě se udržující představu africké Země skořice). Lokalisace Sérů na břehu Východního moře jest pro otázku bezcenná; není toto moře než theoretickým rozšířením poznatků o průběhu západního břehu zálivu Bengálského. Neosvědčila se naděje, čerpaná z Marínovy lokalisace země a města, že aspoň Hyfégésa opírá své popisy zemí za Imaem o informace, týkající se t. zv. skutečných Sérů; popis sedmiměsíční cesty bez jediné podrobnosti, jejž právem již Ptolemaios označuje za podezřelý, je sám mnohem spíše hádankou, než pří-spěvkem k řešení problému; ostatně indičtí zpravodajové Ptolemaiovi, obeznámení se zeměpisnými poměry střední a jihovýchodní Asie, výslovně rozeznávají mezi Číňany (Sinai) a sousedící s nimi zemí Sérů (I, 17, 4). Čtvrtou hlavní oporou *hypothesys* o Sérzech-Číňanech jest historická skutečnost p ř í mý c h o b-cho d n í c h s t y k ū mezi Čínou, Iránem a Indii v starém věku. Zajisté nedostatek parallelismu mezi spojitou linií sérské tradice (od doby anabase Alexandrový až do počátku středního věku) a časovým soustředěním řečených styků do dvou následujících období různého trvání (114 př. Kr. až 123 po Kr.; po druhé kolem r. 100 po Kr.); ALB. HERRMANN I. v. 1910, str. 116 a násled.) nebrání domněnce. Je aspoň v oboru periodické čínské nadvlády nad Východním Turkestánem až po Pamir stud se čínský obchodník nejen oficiálněm činitelům vývozu sérského zboží, ale i dědečkem statovskému jménu. Ale ačkolik v sondobé literatuře starýci řekli o Při-manu nenajdeme místo, jež by naznačenou domněnku bud potvrzovala nebo z kořene vyvracela, přece některá fakta jsou dle mého názoru s to, aby ji uvedla v po-chybnosti. Tak již pozoruhodná skutečnost, že nejinformativnější zmínky o zemi a národě Sérů (zprávy Apollodórový, Pliniový a Ptolemaiový) pocházejí právě z oněch období časových, kdy obchod čínským zbožím, pokud se bral drahami kontinentálními, byl nutně odkázán na prostřednictví kménů turkestánských, kdežto naopak přímý styk s východoasijskou vělmocí budí sotva jaký ohlas v literárních zmínkách o záhadném národě. Z prvého, více než stoletého období čínské hegemonie v »Západním území« můžeme uvést jen zvýšený zájem o Séry v literatuře doby Augustovy, vysvětlený zprávou Dějin Florových o příchodu sérského poselstva (Epit. IV, 12). Nedůvěru k svědectví Florova nemohu sdíleti vzhledem k paralelním místům básní Horatiových, jež opět a opět jmenují Séry ve významné společnosti národů, kteří dílem pocítili moc, dílem se poklonili majestátu světo-vládcovu; kmény dunajské, Getové, donští Skythové, Parthové a Indové jsou vesměs známi ze skvělých stránek historie Augustovy (Carm. I, 12; IV, 15; srv. III, 29). S druhé strany neinformovanost historiků čínských o věcech s é r s k ý c h netýká se toliko postupu baktrických vojsk a (nezaručeného) pří-chodu Syrů Titianových do hlavního města (že jejich zájmu neujuje jindy ani osamělý příchozí z dálšího Ta-cinu = Syrie, ukazuje F. HIRTH, *Zur Geschichte des antiken Orienthandels. Chinesische Studien I.*, München und Leipzig 1890, str. 17—23), nýbrž i diplomatických vztahů mezi Séry a římským imperiem, a tak zdá se spíše, že Sérové Florovi a Horatiovi jsou stále též obchodně čili obyvatelé vasalských států pod úpatím Pamiru a Kven-lunu, jako Sérové Apollodóroví a pozdějších zeměpisů. Dokonalé monopolisaci hedvábného obchodu firmami čínskými svědčí teprve zprávy Periplu R. M., sepsaného velmi pravděpodobně v druhém období čínského postupu západním směrem; přechází-li anonymní autor po-věstné jméno Sérů významným mlčením a označuje-li místo nich Číňany z velkého města Thína za dodavatele hedvábí trhům baktrickým a indickým, vidím v tom doklad, že sérský meziobchod byl v době té stlačen k bezvýznamnosti. —

Zdálo by se, že otázku plemenné příslušnosti Sérů velmi jednoznačně řeší údaje přirodopisce Plinia (N. H. VI, 88): ipsos (t. j. Seras, vypravuje cejlonský vyslanec Rachias) vero excedere hominum magnitudinem, rutilis comis caeruleis oculis, oris sono truci... Kresba je však příliš doslovním »potvrzením« vlivné theorie o závislosti postavy, komplexe a hlasu na pásmech klimatických (K. REINHARDT, Poseidonios, München 1921, str. 79—81), a slova reprodukují formou příliš stereotypní Pliniovy popisy národů nordických, aby sama o sobě dovolovala bezpečné závěry (z historického spisu Pliniova excerptu Tacitus, Germ. 4; tuto charakteristiku Germánů: truces et caerulei oculi, rutilae comae, magna corpora...). Nicméně čínské zmínky o rudobradém a světlookém typu v střední Asii, připomínající některé typy známé z fresek turfanských, naznačují, jakého asi druhu byly původní zprávy Rachiovy, přistřížené Pliniem ve smyslu theorie; pravděpodobná poloha sídel není domněnce o indoevropské příslušnosti Sérů na odpor. —

V úloze Sérů, t. j. dárců hedvábných látek, ocelových zbraní a koží, vystupují v Mahabáratě kmeny Saka, Tuchára a Kanka; jejich poměr k Sérům západních literatur zůstává nevyjasněn vzhledem k dalekosáhlým migracím prvých dvou kmenů a záhadnosti Kanků; nejisté jest i vročení citátu, uváděného CHR. LASSENEM (Indische Alterthumskunde I. Bd., Bonn 1847, str. 320, pozn. 2.).

¹³⁾ E. H. BUNBURY, I. c., vol. 2nd, str. 531.

¹⁴⁾ F. v. RICHTHOFEN, China, Bd. I., Berlin 1877, str. 487.

¹⁵⁾ ALB. HERRMANN, I. c. 1915, str. 488; týž, Der Manasarovar und die Quellen der indischen Ströme (Z. d. D. Ges. f. Erdk. 1920), str. 204.

¹⁶⁾ Pliniův Kavkaz jest odnož Tauru, pnoucí se rovnoběžně se západním břehem Kaspického moře; stáčí se posléze k S až k SV a sahá v tom směru až k Rípám, t. j. k Hyperborejským horám mapy Ptolemaiové. (Srv. Plin. N. H. V, 97—99, VI, 15; 28 a j.). Průběh meridionální má Kavkaz i na mapě Agrippové, kdež tvoří východní hranici Sarmatie: Dimens. prov. 6, 9; Div. orb. 15, 18.

¹⁷⁾ V. NOVOTNÝ, Ku kritice zpráv Kl. Ptolemaia o zemích českých (Rozpr. Č. akad. tř. I., č. 40, Praha 1910). — G. SCHÜTTE, Ptolemy's Maps of Northern Europe, Copenhagen [1917], str. 83 a násil.

¹⁸⁾ Podnětem k rozvedení uzlu Virunum v město a národ byl snad rozdíl místního pádu (Viruno-Viruni); podobně vysvětluji dvojici Lugidunum-Lugi Duni. Kolísání místního pádu jest obyčejný úkaz v itinerářích Peutingeriany a nepohřešuje se ani v psaných sbírkách. Za pseudoethnika, po př. za jména stanic obchodních v lidnatých »polích« podunajských považuji nestvůrné názvy, »kmene« Parmaikampoi, Adrabaikampoi, Rakatriai, *οἱ πρὸς τοὺς κάμπους Ρακάτραι*; stavba čtvrtého jména, jež v latinské předloze geografově zajisté znělo »Ad campos Racat(ri)ae», jest klíčem k porozumění, třeba jen částečnému, ostatních pojmenování: *Parmae (gen.) campi, *Ad Rabae campos, *Racatria. Správný výklad druhého jména (ad Rabam [?] campi) naznačil již E. ŠIMEK, Čechy a Morava za doby římské, Praha 1923, str. 177.

¹⁹⁾ Obě řady jsou: I. Předhoří za Bérabami-Takóla-Balonka-Pagrásu-Akadru; II. Velké předhoří — Thagora-Balonga, Mětropolis-Pagrásu — (ústí řeky Aspithry, na jejímž břehu) Akadra. Srv. ALB. HERRMANN, Die alten Verkehrswege zwischen Indien und Süd-China nach Ptolemaeus, Z. d. d. Ges. v Erd. Berlin 1914, str. 783.

²⁰⁾ Přesvědčení o komplikované stavbě Ptolemaiové Indie za Gangem nabude me srovnáním s Marínovou představou o téže oblasti, podanou v poslední Diorthósi (Geogr. I, 13—14). Tyrský zeměpisec vede břeh od ústí Gangu směrem IV až k bodu, zvanému Chrýsé chersonésos; až sem dovele udati vzdálenosti důležitých míst v měrách délkových (stadiích). Marínův Chrýsé chersonésos není totožný se stejnojmenným útvarem mapy Ptolemaiové, jest pouhý bod jako ostatní místa

popisu Marínova, pravděpodobně velké, často navštěvované emporium označené dle své přírodní polohy. Mimo to získal Marínos zprávu Alexandrovu o po-kračování plavby až k čínskemu přístavu Kattigarum; od »Zlatého poloostrova« táhne se břeh směrem nejprve východním zděli plavby dvacetidenní až k přístavu Zabai, odkud možno se po »několika dnech« dostati směrem »jižním a spíše východním« (do zálivu Sínů? I, 13, 1 a) do přístavu Kattigar. Námořní cestu do Číny podél břehů zadoindických, jež se otevřela římským plavcům až po době Marínové a Ptolemaiové (r. 166 po Kr.), nepopisuje Alexandros z autopsie, nýbrž pravděpodobně dle vypravování indických námořníků (podobného původu jest zájisté Pliniův *periplus*). Marínův Chrýsé Chersonésos, Kattigara a některé emporium v ústí nebo za ústím řeky Aspithras (*Psitharas*) jeví se v zeměpisné literatuře prvého a druhého století jako trojí meta plavby indické (a později římské) za velkým emporiem v deltě Gangu, kam odvázovali se římskí obchodníci již v době Strabónové (Geogr. XV, 1, 4); k tomu přistupují Alexandrové Zabai jako bod beze vši pochyby důležitý. V čínské historii druhého a třetího století vystupují země Fu-nan, Dži-nan a Kiau-či (Kambodža, Annam, Ton-kin) jako často navštěvované cíle ta-cínských plavců (F. HIRTH, China and the Roman Orient, Leipzig-München 1885, str. 47); z čínských přístavů výslovně se uvádí nynější Kanton, jenž maje v třetím století po Kr. již kolonií i kupečů ta-cínských, byl nepochybne již dříve cílem odvážných Indů.

Ptolemaios v kap. 13.—14. Prolegomen opírá se ještě výhradně o zprávy Marínovy; bod Chrýsé chersonésos připadá dle jeho výpočtu do vzdálenosti $34^{\circ} 48'$ na východ od předhoří Kóry, a asi $17^{\circ} 10'$ západně od Kattigar, t. j. na poledník 160° jeho mapy. Definitivní jeho znázornění (VII, 2—3) uchyluje se však v podstatných hodlech od popisu Marínova. Sice výpočty na tomto založené (I, 13—14) rozhodují o lokalisaci míst Sada, Tamala a Kattigara, ale ná 160° délky, kam připadatí má důležité emporium Chrýsé chersonésos, objevuje se »Takóla emporion« východně od poloostrovního výběžku: »předhořím za Bérabami«, jež jsouc totožno s »Velkým předhořím« při vstupu do »Velké zátoky« (pozn. 19), shoduje se s Pliniovým promunturium Chryse (viz str. 9). Takóla leží na taprobanské rovnoběžce ($4\frac{1}{4}^{\circ}$), snad ve shodě s Marínovou lokalisací »Zlatého poloostrova«. Břeh mezi Takólu (po př. »mysem za Bérabami«) a stanicí Zabai probíhá směrem západovýchodním jako ve znázornění Marínové, jest však v krajině Balonky přerušen neočekávaným způsobem: zúženou šíjí přirůstá k pevninskému trupu rozsáhlý poloostrovní útvar Marínové mapě cizí, na nějž Ptolemaios přenáší jméno Zlatého poloostrova. Svérázný jest obraz řeky, dělící celý útvar a třísticí se na jihu ve tři ramena; toponymie má prvky jihoindické, po př. taprobanské (Kóli srov. mys Kólias č. Kóry; Maleukólon srov. Ptolemaiovy hory Malajské v nitrozemí Taprobany a přístav »Malajský Kúlam« v cestopise Sulejmánově). Druhou odchylkou od představy Marínovy jest kresba »Velké zátoky«, umělého to útvaru, jehož břeh podle svých topografických doublett a podle řek do něho ústících rovná se jednak části břehu mezi bérabským předhořím a městem Zabai, jednak části periplu Pliniova mezi myssem Chrýsé a řekou Psitharas; na Ptolemaiově Zlatý poloostrov upomíná jihovýchodní pobřeží zátoky polohou proti »Velkému předhoří«, kresbot velké říční bifurkace, jihoindickým rázem jména řeky Kotiaris a nitrozemním městem Kokkonagarou (Kokkoranagara v. 1., snad správně), jež se vyskytuje i uvnitř Zlatého poloostrova; k tomu přistupují skythské prvky: »záliv« Thériódés a snad i »Jižní předhoří«, připominá-li právem mys Tabis čili »Severní předhoří« mapy Orosiovy (promunturium Boreum). Sarata, t. j. Saraga, »město hedvábí«, jest snad iranské pojmenování téhož sídelního města císařů čínských, jež ve zprávách, došlych cestou přes Indii, bývalo označováno jménem Thíhai.

Záhadny jsou důvody mechanického přičlenění t. zv. poloostrova Chrýsé k marínovskému obrazu Indie za Gangu. Starší zeměpisci znají za ústím Gangu jednak

ostrov Chrýsé (Mela III, 70; Plin. N. H. VI, 80; Dionys. Perieg. v. 589; Periplus M. E. 63), jednak předchoří stejněho jména (Plin. N. H. VI, 55; sem snad i zmínka Periplu M. E. 63). Marinos (vedle předhoří Chrýsé, t. j. »mysu za Bérabami« na mapě Ptolemaiově) zná emporium Chrýsé chersonésos; o jeho stanovisku ke zprávám o ostrov u Chrýsé nedovídáme se z Prolegomen ničeho. Smíme souditi z mapy Ptolemaiovy, že tento pokračovatel Marínův pravý získal zprávy o poloostrovním charakteru záhadného útvaru, že právě v době, uplynulší mezi sepsáním zprávy Alexandrovy a sedmé knihy Geografie, stala se neprůchodnou poslední z mořských úzin, jež nedávno ještě dle souhlasného svědectví dokladů floristických a geologických oddělovaly někdejší ostrov Malakku (ostrov Chrýsé?) od nynějšího isthmus poloostrova (s předhořím a emporiem Chrýsé chersonésos)? Srv. G. E. GERINI, Researches on Ptolemy's Geography of Eastern Asia (Asiatic Soc. Mono I.), London 1909, str. 78—80; J. B. SCRIVENOR, The Geological History of the Malay Peninsula, Q. J. Geol. Soc. 69, London 1913, str. 362.

²¹⁾ Téhož původu jest umělé pojmenování »Sérských hor« pro východní část Emódů; charakteristika »Skythů« u všech kmenů (i Chauranaiů předlohy B, viz níže), připadajících na západ od zmíněně čáry, a potlačení též charakteristiky u (Skythů) Anthrópofagů, v nejsevernější Serice.

²²⁾ Viz průběh řad: I. Archinara-Asanabara-Eldana; II. Salatha-Anthina-Sagoda; III. Kimara-Posinara-Aleisaga; IV. Sipibéris-Pandasa-Arejsabion; V (Agimoitha?) -Ringibéri-Lariagara.

²³⁾ F. HIRTH, I. c. 1890, str. 23; týž, Ueber den Seeverkehr Chinas im Altertum nach chinesischen Quellen (Geogr. Zeitschr. 2. Jahrg. 1896), str. 449.

²⁴⁾ Podle předlohy O vede cesta z Issédonu západním směrem do města Auzakie v zemi Auzakítis; analogicky očekáváme v oboru předlohy B v zemi Kasi (na cestě mezi Issédonem a Vézí) město Kasia; místo něho zapisuje Ptolemaios v zemi Kasii Titianovo hormétérion (VI, 15; παρὰ τὸ εἰσημένον ὁρμητήριον ἡ Κασία χώρα).

²⁵⁾ Linie dráhy Auzakia-Issédón Skythiké-Damna-Piala má bez zřejmého důvodu průběh lomený a poměr k prohybu Auzakijských hor nesouhlasí s linii Issédón-Aspakara v předloze B. Domnivám se, že ve snaze, zmenšiti vzájemnou vzdálenost obou Issédonů, posunul kartograf Issédón Skythský o 3°—4° jižněji blíže k Issédonům dříve zakreslené soustavy B.

²⁶⁾ Nejistý jest poměr dvou skupin jmen k zjištěným pramenům Marínovým a Ptolemaiovým; jsou to a) země Achasa a kmen Chaitai-Skythai v jižní části Zadní Skythie (tedy v oblasti předlohy B), a b) skupina annibská (hory a kmeny s blízkými kmeny Sizygů a Garinaiů (v severní Serice).

²⁷⁾ ALB. HERRMANN, I. c. 1915, str. 495.

²⁸⁾ Týž, Marinus, Ptolemäus und ihre Karten (Z. d. d. Ges. f. Erdk. 1914) str. 784—785. Srv. reprodukci osmé mapy Asie dle vydání římského: G. COEDÈS Textes d'auteurs Grecs et Latins relatifs à l'Extrême-Orient... Paris 1910, str. XXIV.

²⁹⁾ ALB. HERRMANN, I. c. 1910, str. 105, pozn. 8; str. 112—114.

³⁰⁾ O. FRANKE, Das alte Ta-hia der Chinesen; ein Beitrag zur Tocharerfrage (Festschr. f. F. Hirth, Berlin 1920), str. 117 a násł.

³¹⁾ Etymologii podal J. HAGER (cit. F. v. RICHTHOFEN, I. c. 490).

³²⁾ Srv. ALB. HERRMANN, I. c. 1910; týž, Die ältesten chinesischen Karte von Zentral- und Westasien (Festschr. f. F. Hirth 1920) str. 185 a násł.

³³⁾ Týž, I. c. 1910.

³⁴⁾ SIR AUREL STEIN, Innermost Asia, etc. (The Geogr. Journ. 1925, I seš. 5—6.). Velký pětidílný spis Serindia (London 1921) nebyl mi přístupen.

³⁵⁾ ALB. HERRMANN, Sakai (PAULY-WISSOWA, R-E, 2. Reih. 2. Halbbd., 1920, str. 1797).

ostrov Chrýsé (Mela III, 70; Plin. N. H. VI, 80; Dionys. Perieg. v. 589; Periplus M. E. 63), jednak předhoří stejného jména (Plin. N. H. VI, 55; sem snad i zmínka Periplu M. E. 63). Marinos (vedle předhoří Chrýsé, t. j. »mysu za Bérabamik na mapě Ptolemaiově) zná emporium Chrýsé chersonésos; o jeho stanovisku ke zprávám o ostrovu Chrýsé nedovídáme se z Prolegomen ničeho. Smíme souditi z mapy Ptolemaovy, že tento pokračovatel Marinův první získal zprávy o poloostrovním charakteru záhadného útvaru, že právě v době, uplynulší mezi sepsáním zprávy Alexandrové a sedmé knihy Geografie, stala se neprůchodnou poslední z mořských úzin, jež nedávno ještě dle souhlasného svědectví dokladů floristických a geologických oddělovaly někdejší ostrov Malakku (ostrov Chrýsé?) od nynějšího istmu poloostrova (s předhořím a emporiem Chrýsé chersonésos)? Srv. G. E. GERINI, Researches on Ptolemy's Geography of Eastern Asia (Asiatic Soc. Mono I.), London 1909, str. 78—80; J. B. SCRIVENOR, The Geological History of the Malay Peninsula, Q. J. Geol. Soc. 69, London 1913, str. 362.

²¹⁾ Téhož původu jest umělé pojmenování »Sérských hor« pro východní část římódů; charakteristika »Skythū« u všech kmenů (i Chauranaiů předlohy B, viz níže), připadajících na západ od zmíněné čáry, a potlačení téze charakteristiky u (Skythū) Anthrópofagů v nejsevernější Serice.

²²⁾ Viz průběh řad: I. Archinara-Asanbara-Eldana; II. Salatha-Anthina-Sagoda; III. Kimara-Posinara-Adeisaga; IV. Sipibérís-Pandasa-Arejsabion; V. (Agimoitha?)-Ringibéri-Lariagara.

²³⁾ F. HIRTH, I. c. 1890, str. 23; týž, Ueber den Seeverkehr Chinas im Altertum nach chinesischen Quellen (Geogr. Zeitschr. 2. Jahrg. 1896), str. 449.

²⁴⁾ Podle předlohy O vede cesta z Issédonu západním směrem do města Auzakie v zemi Auzakitis; analogicky očekáváme v oboru předlohy B v zemi Kasii (na cestě mezi Issédonem a Véží) město Kasia; místo něho zapisuje Ptolemaios v zemi Kasii Titianovo hormétérion (VI, 15; παρὰ τὸ εἰσημένον δρυμητήριον ἡ Κασία χώρα).

²⁵⁾ Linie dráhy Auzakia-Issédón Skythiké-Damna-Piala má bez zřejmého důvodu průběh lomený a poměr k průhybu Auzakijských hor nesouhlasí s linií Issédón-Aspakara v předloze B. Dominívám se, že ve snaze, zmenšit vzájemnou vzdálenost obou Issédonů, posunul kartograf Issédón Skythský o 3°—4° jižněji, blíže k Issédonům dříve zakreslené soustavy B.

²⁶⁾ Nejistý jest poměr dvou skupin jmen k zjištěným pramenům Marínovým a Ptolemaiovým; jsou to a) země Achasa a kmen Chaitai-Skythai v jižní části Zadní Skythie (tedy v oblasti předlohy B), a b) skupina annibská (hory a kmen) s blízkými kmeny Sizygů a Garinaiů (v severní Serice).

²⁷⁾ ALB. HERRMANN, I. c. 1915, str. 495.

²⁸⁾ Týž, Marinus, Ptolemäus und ihre Karten (Z. d. d. Ges. f. Erdk. 1914), str. 784—785. Srv. reprodukci osmé mapy Asie dle vydání římského: G. COEDES, Textes d'auteurs Grecs et Latins relatifs à l'Extrême-Orient... Paris 1910, za str. XIV.

²⁹⁾ ALB. HERRMANN, I. c. 1910, str. 105, pozn. 8; str. 112—114.

³⁰⁾ O. FRANKE, Das alte Ta-hia der Chinesen; ein Beitrag zur Tocharerfrage (Festschr. f. F. Hirth, Berlin 1920), str. 117 a násł.

³¹⁾ Etymologii podal J. HAGER (cit. F. v. RICHTHOFEN, I. c. 490).

³²⁾ Srv. ALB. HERRMANN, I. c. 1910; týž, Die ältesten chinesischen Karten von Zentral- und Westasien (Festschr. f. F. Hirth 1920) str. 185 a násł.

³³⁾ Týž, I. c. 1910.

³⁴⁾ SIR AUREL STEIN, Innermost Asia, etc. (The Geogr. Journ. 1925, I., sc. 5—6.). Velký pětidílný spis Serindia (London 1921) nebyl mi přístupen.

³⁵⁾ ALB. HERRMANN, Sakai (PAULY-WISSOWA, R-E, 2. Reihe 2. Halbbd., 1920, str. 1797).

³⁶⁾ Týž, l. c. 1910, str. 104. Tamtéž jiné doklady pravděpodobného zauzlení drah střední a jižní v krajině Lou-lanu.

³⁷⁾ Kosmografie Ravennatova a Honoriova i jiná popisná díla, opírající se o basi kartografickou, oplývají o myly zvláštního druhu, zaviněnými chybáním spojením, jindy chybou rozlukou značky a legendy (srov. trojí spojení legendy Theriodes u Jul. Honoria, str. 9). Podobných nedopatření, přes nepoměrně vyšší svoji úroveň, sotva se uvarovala Geografie Ptolemaiova. Ohrazení Germanie provádí mapa Marínova pod nepochybnným vlivem údajů komentáře Agrippova (nikoli mapy; srov. Dimens. prov. 19: Germania Raetia Ager Noricus ab oriente flumine Vistula et silva Hercynia, ab occidente flumine Rheno, a septentrione Oceano, a meridie iugis Alpium et flumine Danubio). Hranici tvoří na západě Rýn, na jihu Dunaj (chybně však i Alp) v zakresleny: *τὰ δύοινα τοῖς Ἀλπεσι*, na východě Visla a hory mezi ní a Dunajem; z legendy *'Ορείνος δρυμος* tvoří však autor prvek samostatný, přehlédnutý její vztah k sousední kresbě horšského pásmá, pro něž zbytečně vymyslí umělý název Sarmatských hor. Možno se podobně tázati, zdali východní část (= Čan-šan) Ptolemaiových Kasijských hor skutečně postrádala v předloze B vlastního označení, či je-li snad k vedlejší legendě Thaguron v poměru užším, nežli se jeví v Ptolemaiově interpretaci předlohy.

³⁸⁾ Pověst o těžení »mravenčího zlata« byla v starověku v oblasti pamirské nepochybnně velmi rozšířena, a upomínajíc na Aristeovy báje o zlatachtivých Ariamaspech a sousedních Issédonech, svedla již Ktésia k mylným zeměpisným kombinacím (srov. ALB. HERRMANN, Issedoi, PAULY-WISSOWA R-E, IX. Bd. 1916, str. 2239). Nevím, jak jinak vysvětliti zápis Issédonů v předlohách Ptolemaiovy Sériky, než podobným omylem, omluvitelným povrchním vzděláním řeckých cestujících. Výkladu HERRMANNOVU (ibid. str. 2240; týž, l. c. 1915, str. 497) jest na překážku, že Issédoni Ptolemaiovi dokonce nesidlí »n a p r o t i « Massagetům, t. j. na téžme poledníku. Se jménem Kasia srov. pojmenování (snad též země) Achasa (v obvodu indické dráhy?) a severského kmene Chasa, jmenovaného mezi dárci »mravenčího zlata« králi Judhištirovi (CHR. LASSEN, l. c., str. 848).

³⁹⁾ Je-li správný W. TOMASCHEKŮV (Sitz.-Ber. d. Kais. Akad. d. Wiss. Wien, 116. Bd., 1888, str. 1743) etymologický výklad jména Drósaché, prozrazuje osu značné úrodnosti. Je-li zároveň míněna nejdáležitější a nejlidnatější osa střední dráhy, nutno pomýšleti na osu Kuča, v době druhé expanse čínské sídlo vysokého hodnostáře, jehož kontrolé podléhal veškeren obchod podél karavanních drah »Západního území«.

⁴⁰⁾ ALB. HERRMANN, l. c. 1910, str. 126.

⁴¹⁾ Časnemu ztotožnění Sérů s Ottorokory indických bájí svědčí nejen uvedené hyperborejské znaky povahové (pozn. 12, str. 28), ale i představy o zeměpisných poměrech sídel, jež se u obou kmenů dokonale kryjí. Oba kmeny žijí na sever od Indie a hor Hemodských; řeka a město Sérů opakují se v řece a městě Ottorokorrů (Orosius), a obraz horami věnčené země Ottorokorrů v předloze B připomíná stejně představu Pliniovu (gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio adflatu seclusa collibus N. H. VI, 55; rozvedeno Solinem 52), jako Ammianovo líčení Sériky (... in orbis speciem consertae celsorum aggerum summitates ambiunt Seras... XXIII, 6, 64; tamtéž popis klimatických poměrů země i povahy lidu).

Rozbor Ptolemaiové osmé mapy Asie. (Analysis of Ptolemy's Eighth Map of Asia.)

By A. Wurm.

(SUMMARY.)

This paper attempts to isolate the prototypes used by Ptolemy to compile his 8th map of Asia.

1. To the maps of the earlier geographers we refer the easterly trend of the Emodus mountain chain along the parallel of Rhodus (36° lat.) at the southmost limits of the land of the Seres. To the same sources we trace back the mention of the cannibal tribes in the extreme north as well as the homeric party: Abii, Hippophagi (i. e. Hippemolgi), and Galactophagi (the latter located outside the field of our investigations).

2. The so-called itinerary of Maës Titianus became known to the learned Egyptian through the medium of the geographical work of Marinus. It is upon the strength of this scholar's interpretation of the document that our author lets the eastern border of the terra cognita extend to the very limit of the Eastern Hemisphere (180° long.); at the same time, as a result of a new cosmographical conception, the land spreads to the north as far as the parallel of Thule (63° N). Ptolemy is the first author to introduce into the ancient literature the term Serica in order to denominate most of the vast area thus artificially formed.

In Geogr. I, 11, 7 we are clearly told that no particulars whatever were given by Maës of the seven month's journey from the Stone Tower to the capital of the Seres. From this we see that the trivial assumption that Maës is to be considered Ptolemy's principal authority on Central-Asian geography is far from being correct. At the same conclusion we arrive when taking into consideration the unconformity easily to be recognized both in the geographical net and in the nomenclature of the areas in question.

a) The Central-Asian localities mentioned by Maës were referred by Marinus to a remarkably thin scheme consisting of a few local parallels and of what may be termed "horal meridians", in harmony with a plan generally employed in the last of his Diorthoses.¹⁾ The Marinian latitudes (I, 12) reappear (except for a slip in the location of the ravine of the Comedae) in Ptolemy's description of the land of the Sacae (VI, 13), and as the longitudes (125° , 130° , 135° , 140°) assigned by him to the individual elements of the mercantile road between Bactra and the so-called hormeterion are in keeping with the scheme of the *ἀραια διαστήματα* and its subdivision (I, 11; I, 23), we may suppose that they, too, have been derived

¹⁾ ... δέ οὖν (δέ) δοῦλοι τὴν τῶν κλεμάτων καὶ τὴν τῶν ἀραιῶν μόνως (in the sense of μόνων) ἐποιηθαστο διόρθωσιν I, 17, 1.

from the catalogues of his predecessor. On the other hand, within the eastern area (between the meridian of the hormeterion and that of Sera) we find a quite different scheme that allowed Ptolemy to determine the positions of all details with a considerable degree of precision; notice that neither the parallel of Byzantium, nor that of Hellespontus, nor that of Smyrna play any part in fixing the numerous towns of Serica.²⁾

b) As to the topographics, we cannot fail to notice the marked difference existing between the concise toponyms of iranian and indian origin that are characteristic of the countries beyond the Imaus Scythicus, and the broad periphrases, or even descriptions, within the working-sphere of Marinus; these seem to avoid barbarian denominations.³⁾

We may ask whether Marinus is not misinterpreting some statement by Maës when placing the Stone Tower, instead of Syria, at the starting-point of the seven month's journey.

3. A detailed examination of Ptolemy's map enabled us to distinguish two areas separated from each other by a line running across the map towards the E, just N of Issedon Serica. They may be designated B and O after the initial letters of the names Bautisus and Oechardes. The Emodus range doesn't belong to the area B (see 1.), and the same is true of the legends Abii, Hippophagi, Anthropophagi, Annibi montes, Siziges, Garinaei, and Rabanaei, with respect to the complex O.

a) The physical substratum is obviously designed in almost the same way in both areas. Both designs embody the same general notion of a land encircled by one straight mountain range on its SE side and by an arcuate one in the north; the drainage system consists in each complex of three centripetal water-courses.⁴⁾ The reader is advised to inspect some good restoration of the 8th map of Asia in order to test the correctness of the following equations:

(B)	(O)
(1) The river Bautisus	= Oechardes
(2) Casii montes	= Auzacii montes (with the source α)
(3) Ottorocoras mons	= Asmiraci montes (with the source β)

b) The towns of Serica are disposed in lines indicating the routes of the silk-traders. In O one single mercantile road is represented by an alignment of towns between Auzacia and Throana; it runs through Issedon Scythica (situated at the foot of the Auzacian mountains). — In B we see a more complex system of routes converging towards the E where Sera seems to replace Throana. The peculiar features of the easternmost outskirts of the northern complex are almost exactly repeated in the environs of Sera. Here, too, we have a place named Issedon (Serica), by the side

²⁾ Sera is situated on the parallel of Smyrna ($38^{\circ} 1_1^{\circ}$ N), perhaps on the basis of the catalogues of Marinus.

³⁾ Ascensio montium Comedarum a Sogdianis — vallis Comedarum — turris lapidea — receptaculum eorum qui Seram negotii causa proficiscuntur + Imaus mons versus ad Septentriones — Sera metropolis.

⁴⁾ According to his interpretation of the original sketches, Ptolemy defines each river by the coordinates of its western (α) and eastern (β) source; and by the source (γ) and the junction (δ) of an affluent coming from the south. Suggestions as to the reconstruction that don't make us understand why Ptolemy conceives the source β as belonging to the main river and not, like γ , to a tributary stream, may be rejected as unsatisfactory. The only way that responds to the conditions is by constructing the lines $\alpha\delta$, $\beta\delta$, $\gamma\delta$.

of the Casian mountains. We therefore feel justified to add further synonyms to the above list, viz:

(4) Issedon (Serica)	= Issedon (Scythica)
(5) Sera metropolis	= Throana.

c) The grouping of the homonymous elements in B corresponds with that in O:

(6) The group of the Bautae (tribe + river)	= Oechardae (tribe + river); cf. (1).
(7) Casia (country + mountains)	= Auzacia (country + mountains; + town); cf. (2).
(8) Ottorocorra (tribe + town + mountains) ⁵⁾	= Asmiraea (country + town + mountains); cf. (3).
(9) Aspacarae (tribe + town)	= ? Damnae (tribe + town).

d) Phonetically, as well as by its position between Aspacara-Damna and Ottorocorra-Asmiraea, the town of Paliana corresponds with Piala.

There is scarcely any doubt that these coincidences are caused by Ptolemy's having made use of a pair of prototypes (B, O) belonging to the category known as the *Itineraria picta* and representing the same country traversed by caravan-roads of the silk-traders. They seem to have been descendants of a common archetype whose original nomenclature was afterwards differently replaced by synonyms (nick-names), in use with caravans of different nationalities. Misled by this, Ptolemy did not hesitate to place the twin designs side by side upon his map, the legend Issedones (that occurred in both) and the common starting-point Bactra affording him the only means of putting them into a loose correlation. With regard to Ptolemy's statement in I, 17, 4, we believe that they had been placed at his disposal by his (Graeco-) Indian authorities; this is almost certain of B. The fact is that its Iranian toponyms are intermingled with Indian, or indianized names, and, moreover, a line of towns is traceable leading from Ottorocorra to Soeta (next to the Indian frontier) that is supposed to represent the Indian road ending at Palimbothra, as mentioned in I, 17, 4.

It is to be regretted that Ptolemy (following his principle I, 19) took care to preserve all the details gathered by his predecessor even where he was in possession of a material far more superior to that of Marinus, so that the prototype B, the more complete of the two, has come down to us only much distorted in the Procrustean bed preestablished by the traditional position of the Emodus range and by the Marinian representation of the enigmatical itinerary of Maes. Estimating the details of the Bactrian route in B merely as a welcome means of filling up the vast open space between the Marinian hormeterion and the rectified position of Sera, Ptolemy ventured to identify the far-off capital city of the Seres with the terminal station in B which bore a barbarian (Indian?) name; he also took the first station of the Bactrian route for the Stone Tower and the next one for the hormeterion, substituting the latter designation for its proper name Casia (cf. its correspondent in O: Auzacia).

⁵⁾ Like Asmiraea, Ottorocorra is connected by roads with Issedon and the terminal station (Sera).

4. The reader's attention is called to the following instances of a correspondence between the legends of the easternmost Serica and those of the transgangetic periplus:

a) The Anthropophagi of the northern borderland, if considered together with the legend Theroides (applied to a gulf N of Cattigara), remind us of the group: Anthropophagi Scytha + regio feris scatens (Theroides gens, fluvius, oppidum: Jul. Honorius), recorded by Mela, Pliny, and Honorius. The cape Notium may be compared with the promunturium Boreum of Orosius (identical with the mons Tabis of Mela and Pliny).

b) The Rabanaei are, likely enough, the inhabitants of Rabana (a town of the Great Gulf).

c) The town of Throana reappears on the western coast of the gulf just mentioned. Notice that the sequence of the legends shows a marked parallelism (from N to S): Anthropophagi - Rabanaei - Throana; and (from E to W): Theroides - (Notium pr.) - Rabana - Throana.

d) The river Serus, described as debouching into the same gulf, is most likely the same as the anonymous stream of the Seres in Pliny. N. H. VI, 88; the river Ser in Paus., Descr. Gr. VI, 26, 9; and the river Ottorogorra, flowing into the eastern sea (Oros. I, 2).

In order to account for these startling facts, we suppose that the earlier stages of the great world-map of Marinus (the gradual development of which has hitherto found no due appreciation), and possibly also some of the first attempts of Ptolemy, were influenced by the then prevailing cosmographical views of Eratosthenes. We are inclined to regard the exotic elements alluded to as survivals of these supposed Eratosthenian stages that must have designed the coast of the north-eastern part of Asia in a way not essentially different from Pliny's description (N. H. VI, 53-55), where several data of the transgangetic periplus interfere with Central-Asian ethnonyms and finally combine with a fictitious periplus of Scythia.

List of identifications.

Profiting mainly of the data contained in the prototype B, we endeavoured to ascertain the identity of the common terminus of the routes known to Ptolemy, as well as of their junctions⁶⁾

1. The common TERMINAL STATION (THROANA in O) is hardly different from TUN-HUANG, the common starting-point of the routes leading to India and Iran in the light of ancient Chinese accounts. This town of the Sinae, known to have been the base of all operations, both military and commercial, of the Chinese during the conquests of the Han dynasty, seems to have been an important emporium at the time of the archetype (about 100 A. D?).

2. OTTOROCORRAN MOUNTAINS = ALTYN DAGH.

3. The eastern section of the river Bautisus ($\beta\delta$) = TAN-HO + SULO-HO + the lower TARIM. The representation of the entire region E of Issedon and Ottorocorra was presumably more accurate and with more details in the archetype.

⁶⁾ Abrupt deflections in the schematic alignment of towns suggest branching or uniting of the routes represented (or, in some cases, subsequent displacements from the original positions, due to various causes; so in O, and along the course of the Indian route in B).

4. DAXATA, i. e. d a s h t (meaning "sand, sandy desert" in Persian) = QUM DAGH; more especially the sand-dune region projecting into the terminal basin of Su-lo-ho where it is crossed by the trade-route between Tun-huang and Lou-lan.

5. THOGARA, a junction. After having crossed the desert, the caravans returning from Tun-huang reached Thogara, a city of the Thaguri, where the route seems to divide into the "route of the Centre" (Thogara - DROSACHE, i. e. KUCHE? - Issedon) and the "route of the South" (Thogara - Solana - Ottorocorra - Abragana - Paliana - Aspacara - Issedon). Possibly LOU-LAN. Owing to its position, Lou-lan was commanding the route of the Centre as well as the vassal states of Khotan and Shan-shan (Pan-yung 119 A. D.). THAGURUS MONS = QURUQ DAGH?

6. THAGURI = HSIAO-YUE-CHI. The name of the defeated Tochari survived for centuries long in foreign designations for Bactria and its Asian invaders (Tokharestān, Tu-huo-lo; Tokhri of the Uigur texts; Tochari in Ptol. VI, 11). We may believe that the easternmost fraction of the Asii (Asiani, Arsi, Yue-chi) have been named Tochari (Thaguri; Tu-huo-lo of Hwen-tsang?) after their powerful Bactrian kinsmen.

7. OTTOROCORRA (ASMIRAEA in O), a junction, connected by mercantile roads with Iran, India, and China; situated at the northern foot of the Altyn Dagh (see O), = KHOTAN. — OTTOROCORRAE = = the KHOTANESE, nick-named by Hindoo travellers after a legendary nation. — The river of the Ottorocorrai ($\gamma\delta$) = KHOTAN DARYA.

8. SERA METROPOLIS of Maës (wrongly identified with the terminal station by our cartographer). We gave up the wide-spread identification of the SERES with the ancient Chinese. For it is just to the periods of no direct trade with China we owe the most instructive testimonies as to the seats, habits, and racial characters of the Seres (e. g. that of Apollodorus quoted by Strabo XI, 11, 1; Pliny N. H. VI, 88; Ptolemy I, 17, 4). They seem to point to an Aryan people, occupying a country distinct from (though, perhaps, conterminous with) China, not too much far off the Bactrian frontier. — On the other hand, however vivid may be the interest attached by ancient Chinese historians to the connections with the western nations, they are utterly ignorant of the various occurrences recorded in the intercourse between the Seres and the Graeco-Roman world (s. Apollodorus; Florus and Horace; Maës). Some traits attributed to the Seres are fairly Hyperborean in character and refer to the Indian story of the Uttara Kuru; and further evidence of an intimate amalgamation of the Seres with the Ottorocorrai (Attacores) throughout the classical literature is furnished by parallel records of a trans-himalayan nation settled round a homonymous town (Ottorogorra civitas, Sera) on banks of a homonymous stream (Ottorogorra, Ser, Serus) in a country sheltered from injurious winds either by surrounding mountain-chains, or by lofty walls. Cf. Pliny N. H. VI, 55; (Solinus 52); the map B; Ammianus Marc. XXIII, 6, 64 seq.; Orosius I, 2. Ottorocorra, most likely the same as Sera metropolis, seems to have been a first-class centre of trade for Chinese articles and the farthest point to which Bactrian and Indian caravans were directed at the time when the last supplements to the work of Marinus and the Geography of his younger contemporary and follower were published.

9. BAUTAE. A northern offshoot of the Tibetans, the Yē-kiang, were

to be met with all the way along the route of the South between Khotan and Tun-huang, and at some of the headwaters of the Tarim river.

10. CASII MONTES = the PAMIRS. The eastern portion between Thogara and Issedon = TIEN-SHAN, denoted, perhaps, by a special name in the archetype. The Casian source of the river Bautisus ($\alpha\delta$) = = YARKEND DARYA.

11. ISSEDON, a junction; either KASHGAR, or some place in the Pamirs where the two roads coming from Kashgar and Yarkend joined. Nick-named by Greek caravanners after the famous neighbours of the gold-hunting Arimaspi (cfr. 12).

12. CASIA, to be sought for in the Pamirs; perhaps the same as the land ACHASA. Possibly the land of the KHAÇA, a tribe mentioned in Mahabharata in connection with the tale of the gold-digging ants.

13. From Ptolemy's map only a scanty information can be drawn of the Indian route. Starting from Khotan it departed at Sandju from the route of the South, and its further direction seems to be indicated by the names Achasa (in the Pamirs), BYLTAE (= BALTI), SARABUS = GOGRA, and Palimbothra. The route runs thus: Ottorocorra - Orosana - Achasa regio? - Chaurana - Soeta and the Byltae - [up the upper Indus] - Sapolus - down the river Sarabus Palimbothra.

Several other problems are dealt with in the Bohemian text.
